

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ SPOŁECZNA

WSPÓŁPRACA ZAMIAST
RYWALIZACJI

**program edukacyjny
dla szkół
podstawowych**

STOWARZYSZENIE NA RZECZ
SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

Wprowadzenie

Prezentowany w niniejszej publikacji program: *Przedsiębiorczość społeczna dla szkół podstawowych. Współpraca zamiast rywalizacji* zawiera treści nauczania i propozycje grupowych zajęć dla uczniów szkół podstawowych (klasy IV – VIII) możliwych do wykorzystania zarówno w edukacji formalnej, jak i nieformalnej z zakresu przedsiębiorczości społecznej. Program ten w znacznej mierze opiera na scenariuszach zajęć. Staraliśmy się przygotować go w taki sposób, aby mogli z niego korzystać zarówno nauczyciele, jak i edukatorzy nieformalni i inne osoby pracujące z młodzieżą – zarówno te, które posiadają wiedzę z zakresu przedsiębiorczości społecznej, jak i takie, dla których jest to temat nowy. W tym celu do każdego z sześciu modułów wprowadziliśmy treści, które stanowią wprowadzenie w jego problematykę.

Program został opracowany na zlecenie i przy współpracy Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Poznaniu w ramach projektu „System partycypacyjnego zarządzania sferą ekonomii społecznej” współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Będziemy wdzięczni za wszystkie uwagi propozycje i sugestie, które pomogą nam doskonalić i aktualizować opracowane przez nas materiały.

Zespół Stowarzyszenia Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych

Spis treści

Wprowadzenie	1
Założenia i cele programu	3
Realizacja programu	6
Przygotowanie do prowadzenia zajęć.....	7
Rola osoby prowadzącej zajęcia	7
Zalecenia - jak korzystać z programu	8
Treść kształcenia	10
1. Wygrywam, więc jestem?.....	11
2. Chcę, mogę, pomagam	15
3. Współpraca buduje	19
4. Spółdzielczość jest dla uczniów	22
5. Jak oni to robią? Przedsiębiorczość społeczna w Polsce i na świecie	26
6. Jestem stąd – działam tutaj.....	31
Metody pracy.....	36
Scenariusze zajęć	43
1. Wygrywam, więc jestem?	43
2. Chcę, mogę, pomagam.....	51
3. Współpraca buduje	58
4. Spółdzielczość jest dla uczniów	66
5. Jak oni to robią? Przedsiębiorczość społeczna w Polsce i na świecie.....	71
6. Jestem stąd – działam tutaj.....	80
Ewaluacja realizacji programu.....	88
Bibliografia	93
Autorzy i autorki	94
Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych	95
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.

Założenia i cele programu

Przedsiębiorczość społeczna to rodzaj działalności gospodarczej, który łączy w sobie cele ekonomiczne oraz cele społeczne. Wywodzi się bezpośrednio z ruchu spółdzielczego i dzieli z nim fundamentalne wartości – prymat człowieka nad zyskiem, współpracę zamiast rywalizacji oraz demokratyczne zarządzanie. To wartości, która zyskała w ostatnich latach na znaczeniu, bo właśnie gospodarka, która w centrum stawia człowieka może być odpowiedzią na różnorodne problemy ekonomiczne i społeczne, z którymi mierzyć się muszą współczesne społeczeństwa, w tym m.in.:

1. Podziały między ludźmi związane z marginalizacją określonych grup społecznych.
2. Napięcia społeczne związane z nierównościami społecznymi i brak umiejętności radzenia sobie z nimi.
3. Brak wiedzy z zakresu alternatywnego sposobu prowadzenia działalności gospodarczej.
4. Brak umiejętności organizowania się według zasad kooperatywności
5. Brak umiejętności budowania sprawiedliwej gospodarki opartej na wartościach.

Pozytywny wpływ przedsiębiorczości społecznej na gospodarkę został zauważony przez Unię Europejską. Okazało się, że funkcjonowanie przedsiębiorstw społecznych, w tym spółdzielni sprzyja utrzymaniu zatrudnienia i stabilizacji sytuacji gospodarczej (Tomasz Mering, Spółdzielczość a polityka Unii Europejskiej w okresie kryzysu finansowego i gospodarczego, Instytut Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego). Na spółdzielczość stawiają wreszcie państwa wysoko rozwinięte - jej udział w PKB Finlandii sięga nawet 20% PKB. Spółdzielczość dobrze rozwija się także we Francji (14%), Włoszech (9%) czy w Niemczech (9%). Polska z udziałem ok. 3% PKB znajduje się raczej na końcu unijnej stawki.

Na szczególną uwagę w przedsiębiorczości społecznej, a co za tym idzie również w naszym programie, zasługują spółdzielnie socjalne. To przedsiębiorstwa społeczne, których zadaniem jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków w celach społecznej i zawodowej reintegracji. Spółdzielnie aktywnie działają na rzecz swoich członków, pracowników, społeczności lokalnych, walnie przyczyniając się do zmniejszenia nierówności i poprawy jakości życia

zarówno swoich pracowników, jak i pozostałych interesariuszy. Tymczasem spółdzielczość socjalna w Polsce zdaje się nie wykorzystywać w pełni swojego potencjału. Z raportu Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że w 2016 roku funkcjonowało w Polsce 900 spółdzielni socjalnych (Spółdzielnie socjalne w 2016 roku, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2017). To liczba niewielka, zwłaszcza, jeśli wziąć pod uwagę zakres wsparcia, na jaki mogą liczyć założyciele spółdzielni socjalnych/przedsiębiorstw społecznych.

Przyczyn niewielkiego zainteresowania prowadzeniem działalności w postaci przedsiębiorstwa społecznego/spółdzielni socjalnej jest przynajmniej kilka, a część z nich jest powiązana z edukacją i to te interesowały nas najbardziej. Zostały one wymienione w Raporcie *desk research*: „Ala zna spółdzielnie?” przygotowanym przez Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Poznaniu. Do najważniejszych należą:

1. Brak wiedzy z zakresu przedsiębiorczości społecznej wśród nauczycieli i osób pracujących z młodzieżą;
2. Brak materiałów dydaktycznych, w tym programu nauczania przedsiębiorczości społecznej, które mogłyby zostać wykorzystane przez nauczycieli i edukatorów;
3. Brak elementów przedsiębiorczości społecznej w programie nauczania w placówkach oświatowych.

Opisane problemy znacząco utrudniają, jeśli nie umożliwiają zainteresowanie młodzieży ideami przedsiębiorczości społecznej. Niniejszy program jest próbą zmiereńcia się z nimi. Potrzeba jego stworzenia wielokrotnie sygnalizowana była przez środowisko sektora ekonomii społecznej – zwłaszcza Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej oraz Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej. Środowiska te podejmowały różnorodne inicjatywy mające na celu doraźne rozwiązanie problemu poprzez organizację warsztatów, pogadanek i innych zajęć praktycznych. Jednocześnie, pozytywne sygnały dotyczące ewentualnej współpracy w tym zakresie wychodziły ze placówek naukowych specjalizujących się w różnych etapach edukacji: szkół podstawowych, gimnazjów, szkół średnich – zarówno liceów ogólnokształcących, jak i zawodowych oraz uczelni wyższych. Program ten w założeniu autorek i autorów ma być odpowiedzią na sygnalizowane przez nauczycieli/nauczycielki, edukatorów/ edukatorki potrzeby: zawiera treści nauczania, doprecyzowuje cele kształcenia, a także propozycje narzędzi nauczania.

Rola edukacji w rozwijaniu kompetencji z zakresu przedsiębiorczości społecznej

Przedsiębiorczość społeczna może być wartościowym dopełnieniem przedsiębiorczości rozumianej w sposób tradycyjny. Z uwagi na zakorzenienie zarówno w sferze biznesu, jak i wartości sprzyja ona budowie społeczeństwa otwartego, wrażliwego na potrzeby słabszych, społeczeństwa włączającego, społeczeństwa, w którym zasoby dzielone są w sposób bardziej sprawiedliwy, a pracownicy mają większe prawa i większe możliwości współdecydowania. Przedsiębiorczość społeczna uczy współdziałania, współpracy opartej na szacunku dla wszystkich, pracy zespołowej, przestrzegania demokratycznych zasad. Warto podkreślić, że jest to nauka interdyscyplinarna. Dla edukacji z zakresu przedsiębiorczości społecznej charakterystyczne jest połączenie elementów związanych z rozwijaniem kompetencji z obszaru przedsiębiorczości (jak na przykład: krytyczne myślenie, wiedza z zakresu ekonomii i prawa, wytrwałość, zdolności przywódcze, podstawy marketingu) oraz z obszaru umiejętności społecznych (zdolność do współpracy, odpowiedzialność, komunikatywność, kreatywność, innowacyjność).

Cele ogólne edukacji w rozwijaniu kompetencji z zakresu przedsiębiorczości społecznej:

1. Rozbudzanie świadomości, rozwijanie wrażliwości na sytuację osób w trudnej sytuacji życiowej.
2. Przekazywanie wiedzy na temat wartości i zasad przedsiębiorczości społecznej, jako narzędzia przeciwdziałającego nierównościom społecznym.
3. Rozumienie istoty przedsiębiorczości oraz podstawowych zasad funkcjonowania przedsiębiorstwa (również społecznego).
4. Przekazywanie wiedzy na temat wartości i zasad przedsiębiorczości społecznej, jako narzędzia alternatywnego do tradycyjnej działalności gospodarczej.
5. Rozbudzenie świadomości na temat patriotyzmu lokalnego, znaczenia społeczności lokalnej.
6. Kształtowanie postawy poszanowania drugiego człowieka niezależnie od jego pozycji społecznej.

Cele szczegółowe:

1. Zdobyć i pogłębić wiedzę przez uczestników programu na temat przedsiębiorczości społecznej i kluczowych dla niej pojęć, jak np.: spółdzielnia socjalna, spółdzielnia uczniowska, przedsiębiorstwo społeczne, wykluczenie społeczne, organizacja pozarządowa.
2. Rozwinięcie kompetencji (w tym kompetencji kluczowych) z zakresu przedsiębiorczości: krytyczne myślenie, wiedza z zakresu ekonomii i prawa, wytrwałość, zdolności przywódcze, podstawy marketingu, wyszukiwanie i selekcjonowanie informacji.
3. Rozwinięcie kompetencji z zakresu świadomości obywatelskiej, takich jak: współpraca, odpowiedzialność, zdolność do współpracy, odpowiedzialność, komunikatywność, kreatywność, innowacyjność.

Przedstawione cele – zarówno ogólne, jak i szczegółowe, zgodne są z Podstawą programową kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej. Szczegółowa korelacja poszczególnych treści z odpowiednimi celami nauczania wskazanymi w podstawie programowej została każdorazowo wskazana przy każdym z modułów.

Realizacja programu

Program „Przedsiębiorczość społeczna dla uczniów szkół podstawowych. Współpraca zamiast rywalizacji” można realizować na kilka sposobów:

1. Formalnie – podczas zajęć lekcyjnych wybranych przedmiotów pokrewnych jak np.: wiedza o społeczeństwie, ale również: lekcja wychowawcza/religia/etyka/geografia/informatyka (w ramach szkolnych lekcji obowiązkowych lub fakultatywnych);
2. Nieformalnie – w ramach działalności instytucji oświatowych czy organizacji pozarządowych albo kół samokształceniowych w formie warsztatów lub projektów oddolnych. Szczególna rola przypada wówczas Ośrodkom Wsparcia Ekonomii Społecznej oraz Regionalnym Ośrodkom Polityki Społecznej.
3. Akcydentalnie – pojedyncze moduły/scenariusze zajęć mogą być realizowane podczas realizacji innych zajęć, których cele zbieżne są z założeniami programu.

Czas realizacji całego programu oszacowany został na 32 godziny lekcyjne. Program zbudowany został jednak w taki sposób, że do przedstawienia jego najważniejszych założeń nie jest niezbędna realizacja całości. Zbiór scenariuszy jest wariantowy – można wykorzystać go w całości, jak również realizować odrębne scenariusze lub ćwiczenia. Z uwagi na interdyscyplinarny charakter poszczególnych treści poszczególne scenariusze mogą być realizowane podczas różnych przedmiotów: języka polskiego, historii, geografii, wiedzy o społeczeństwie, etyki czy religii.

Przygotowanie do prowadzenia zajęć

Zajęcia z przedsiębiorczości społecznej dotyczą zagadnień zarówno dobrze znanych nauczycielom i edukatorom, jak i pojęć oraz problemów zupełnie nowych. Ekonomia społeczna to stosunkowo nowa dziedzina wiedzy, nadal niezbyt znana w Polsce. Sytuację może komplikować fakt, że posługujemy się skomplikowanymi pojęciami (wykluczenie społeczne, spółdzielnia socjalna, ośrodki wsparcia ekonomii społecznej). Podczas prac nad programem staraliśmy się do minimum ograniczyć hermetyczny, zrozumiały tylko dla naszego sektora język. Wszędzie tam, gdzie zastosowanie charakterystycznych dla ekonomii społecznej pojęć było niezbędne, wyjaśniliśmy je w sposób możliwie najbardziej jasny i wyczerpujący.

Szczegółowe wytyczne dotyczące materiałów niezbędnych do realizacji zaproponowanych przez nas scenariuszy poprzedzają każdy z nich. Wskazany został tam poziom trudności poszczególnych scenariuszy, czas ich realizacji oraz niezbędne pomoce dydaktyczne, jakie będą potrzebne podczas zajęć. Większość z nich dostępna jest w załączniku „Materiały dydaktyczne”.

Rola osoby prowadzącej zajęcia

Przygotowany przez nas program (oraz jego poszczególne elementy) może być realizowany zarówno przez nauczycieli i nauczycielki, jak i edukatorów i edukatorki w ramach zajęć nieformalnych oraz przez inne osoby pracujące z młodzieżą (doradcy i doradczynie zawodowe i zawodowi, trenerzy i trenerki).

Program wymaga posiadania podstawowej wiedzy z zakresu przedsiębiorczości oraz wiedzy o społeczeństwie. Zdajemy sobie sprawę, że przedsiębiorczość społeczna nie jest popularną dziedziną wiedzy, dlatego duży nacisk w naszych materiałach położyliśmy na przygotowanie rzetelnych informacji i wskazówek dla osób prowadzących zajęcia. Staraliśmy i starałyśmy się możliwie jak najbardziej zrozumiale wyjaśnić wszelkie nowe pojęcia i ukazać je w możliwie najszerszym kontekście. Dlatego, każdorazowo przed przeprowadzeniem zajęć zachęcamy do uważnego przeczytania treści kształcenia, proponowanych metod i materiałów dydaktycznych.

W razie jakichkolwiek pytań i wątpliwości rekomendujemy kontakt z Ośrodkami Wsparcia Ekonomii Społecznej oraz Regionalnymi Ośrodkami Polityki Społecznej – instytucjami, których zadaniem jest rozwijanie i wspieranie ekonomii społecznej. Pracownicy tych instytucji z pewnością będą w stanie rozwiązać wszelkie wątpliwości dotyczące ekonomii społecznej.

Aktualizowaną na bieżąco listę Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej akredytowanych przez Ministerstwo Rodziny Pracy i Polityki Społecznej można znaleźć na stronie internetowej Departamentu Ekonomii Społecznej i Solidarnej:

<http://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/Wykaz,akredytowanych,Osrodkow,Ekonomii,Spoecznej,3920.html>

W programie i w propozycjach scenariuszy niejednokrotnie poruszane są trudne tematy (takie, jak bezdomność, samotność, uzależnienia czy długotrwałe bezrobocie). Ważnym zadaniem osoby prowadzącej zajęcia będzie więc uważność wobec potencjalnie trudnych i drażliwych sytuacji, które mogą mieć miejsce. Ważne, aby każdy z uczniów otrzymał przestrzeń do wyrażenia swoich refleksji, w której będzie mógł liczyć na zrozumienie i szacunek.

Zalecenia - jak korzystać z programu

Program przedsiębiorczości społecznej jest przeznaczony dla dzieci i młodzieży w wieku 11 – 15 lat (uczniowie i uczennice drugiego etapu edukacyjnego IV-VIII klas szkoły podstawowej). Program składa się z sześciu modułów obejmujących wybrane zagadnienia dotyczące przedsiębiorczości

społecznej. W każdym z modułów zaproponowane zostały trzy scenariusze o różnym stopniu trudności prezentujące wybrane zagadnienia. Przy każdym scenariuszu wskazana została odpowiednia dla niego grupa wiekowa. Łącznie zaprezentowanych zostało 18 scenariuszy wykorzystujących różnorodne metody dydaktyczne.

Rekomendowana wielkość grupy to 10-30 osób. W nielicznych sytuacjach, takich jak w przypadku Gry Kooperatywa, rekomendowana wielkość grupy to nie więcej niż 12 osób. Poszczególne scenariusze można realizować w różnym czasie – najczęściej jednak realizacja scenariusza wynosi jedną (45 minut) lub dwie (90 minut) godziny lekcyjne. Pomieszczenia powinny zapewniać przestrzeń niezbędną do realizacji zajęć grupowych. W niektórych przypadkach, każdorazowo wskazanych we wstępie scenariusza, pomieszczenia powinny zawierać dodatkową infrastrukturę (np. sprzęt multimedialny).

Zachęcamy do tego, aby osoba realizująca zajęcia przedstawiła uczniom informację na temat celu całego programu szkoleniowego, czasu jego trwania i tematów spotkań. Uczniowie powinni również poznać zasady pracy w grupie.

W trakcie realizacji programu zajęcia podzielone zostały na trzy etapy:

I Wstęp/ Wprowadzenie – uczniowie i uczennice poznają temat i cel zajęć. Otrzymują również podstawowe informacje związane z prezentowanymi zagadnieniami, a także plan działania na najbliższe 45/90 minut. Cele kształcenia każdorazowo przedstawione zostały na początku każdego z modułów.

II Realizacja ćwiczeń - realizacja zaproponowanych ćwiczeń. W każdym scenariuszu odnaleźć można informacje o szacunkowym czasie trwania poszczególnych ćwiczeń, szczegółowym przebiegu, wykorzystanych metodach oraz materiałach dydaktycznych. Część materiałów dydaktycznych znajduje się w załączniku do podręcznika, część (kartki papieru, flamastry, etc.) należy zapewnić we własnym zakresie.

III Podsumowanie zajęć – w trakcie podsumowania zajęć prosimy uczniów i uczennice, aby odpowiedzieli na pytania: co wyciągnęli dla siebie z tych zajęć? Jakie są ich refleksje? Co było dla nich ważne/interesujące i przeciwnie, co było dla nich niezrozumiałe/nieinteresujące?

Poszczególne elementy programu mogą być realizowane podczas następujących lekcji: wiedza o społeczeństwie, historia, geografia, lekcja wychowawcza, religia, etyka czy język polski. Odpowiednie informacje zostały umieszczone na początku każdego ze scenariuszy.

Czas trwania poszczególnych etapów scenariuszy został podany szacunkowo. Nauczyciele i edukatorzy mogą skracać albo wydłużać poszczególne elementy.

Program przedsiębiorczości społecznej ma charakter fakultatywny, dlatego **nie** autorzy i autorki nie przewidują obowiązkowych aktywności mających na celu sprawdzania zdobytej przez uczestników wiedzy.

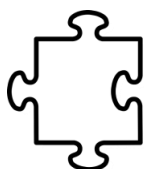
W treściach kształcenia oraz w scenariuszach możecie się natknąć na następujące ikony:

W ten sposób oznaczyliśmy wskazówki i inne przydatne informacje dla osób prowadzących zajęcia. Czasem będzie to wyjaśnienie zastosowanych pojęć, czasem ciekawostka albo przydatny link.

W ten sposób oznaczyliśmy dodatkowe materiały, które możesz przeczytać, obejrzeć i – jeśli tylko uznasz za wskazane – polecić uczniom.

Za pomocą tej ikony oznaczyliśmy quizy, ale też inne kreatywne sposoby realizacji poszczególnych ćwiczeń.

Treść kształcenia

W tym rozdziale prezentujemy zamknięte w sześć bloków tematycznych treści, których dotyczy program. Są to:

1. Wygrywam, więc jestem?
2. Chcę, mogę, pomagam
3. Współpraca buduje

4. Spółdzielczość jest dla uczniów
5. Jak oni to robią? Przedsiębiorstwa społeczne w Polsce i na świecie
6. Jestem stąd. Działam tutaj

Poniżej przedstawione zostały treści dotyczące każdego z modułów:

1. Wygrywam, więc jestem?

Na zajęciach w tym bloku będziemy się zajmować:

1. Zagadnieniami związanymi z marginalizacją społeczną. Poszukamy odpowiedzi na następujące pytania: czy każdy z nas jest kowalem własnego losu? Czy ludzie, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji życiowej ponoszą wyłączną odpowiedzialność za swoje niepowodzenia? Czy jako społeczeństwo jesteśmy zobowiązani do tego, żeby im pomóc?
2. Budowaniem postawy szacunku dla każdego człowieka, niezależnie od sytuacji życiowej w jakiej się znajduje i niezależnie od jego statusu społecznego.

Streszczenie

Wbrew temu, co pisał angielski filozof, John Locke, człowiek nie rodzi się jako „czysta karta” z pełną możliwością kształtowania swojej przyszłości. Od początku warunki funkcjonowania każdego z nas są determinowane przez czynniki takie jak uwarunkowania genetyczne, środowisko, w jakim dorastamy, wzorce rodzinne, stan państwa i środowiska, ale też inne losowe zdarzenia. Perspektywa życiowego „sukcesu”, „zwycięstwa” dostępna jest tylko nielicznym. Nie brakuje wokół nas ludzi, którzy stanęli lub staną wobec trudności, z którymi nie będą potrafili sobie sami poradzić. Nagromadzenie takich trudności powoduje, że często nie są oni w stanie w pełni uczestniczyć w życiu społecznym – nie mają pracy, domu, rodziny czy przyjaciół. Nie mają dostępu do kultury a jeśli przytrafi im się wypadek, nie mogą skorzystać z ubezpieczenia społecznego. Taką niezdolność do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym, gospodarczym czy kulturalnym nazywamy **marginalizacją** albo **wykluczeniem społecznym**.

Czym jest marginalizacja?

Marginalizacja – wykluczenie z udziału w życiu społecznym jednostek, grup społecznych lub, w ujęciu globalnym, społeczeństw w stosunku do ich otoczenia społecznego.

Wykluczenie (marginalizacja) jest rozumiane jako niemożliwość bycia uczestnikiem ważnych aspektów życia społecznego, takich jak np.: gospodarcze, społeczne czy kulturowe. (za: wikipedia.pl)

We współczesnym, rozwiniętym gospodarczo świecie istnieje wiele rozwiązań, których zadaniem jest wyrównywanie szans i wspieranie potrzebujących. Takimi rozwiązaniami są np. powszechny system oświaty, system zdrowotny czy system opieki społecznej. Budowanie wzajemnej empatii i gotowości pomocy poszerza zarówno nasze wspólne, społeczne, jak i indywidualne perspektywy.

Główne przyczyny wykluczenia społecznego w Polsce

Ubóstwo – jest to stały brak wystarczających środków materialnych na zaspokajanie głównych potrzeb, który stanowi zagrożenie dla realizacji życiowych celów. Osoby ubogie mają problem z zapewnieniem sobie pożywienia, schronienia, ubrania, transportu, ale również w uczestniczeniu w życiu kulturalnym i społecznym. W 2017 r. 4,3% gospodarstw domowych w Polsce charakteryzowało się wydatkami poniżej minimum egzystencji. Mimo że przeciętna sytuacja materialna Polaków się poprawia, to zarazem rosną nierówności i liczba osób dotkniętych ubóstwem. Tylko część osób ubogich jest uprawniona do ubiegania się o środki pieniężne z opieki społecznej. Wśród najczęstszych przyczyn ubóstwa wymienia się bezrobocie, wyuczoną bezradność czy uzależnienia. Zjawisko to przyczynia się do obniżenia jakości życia ludzi, zagrożenia niestabilnością społeczną, osłabienia gospodarki oraz wyższych kosztów funkcjonowania państwa. Warto też wiedzieć, że w Polsce jest wielu tzw. ubogich pracujących, czyli ludzi, którzy są aktywni zawodowo, ale mimo to ich wynagrodzenie nie pozwala osiągnąć stabilności.

Bezrobocie – pod koniec 2018 r. wg danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej w Polsce liczba osób bezrobotnych sięgała niemal miliona. Stopa bezrobocia rejestrowanego

12

wynosiła 5,9%. Na pierwszy rzut oka jest to bardzo dobry wynik. Te statystyki nie odzwierciedlają jednak ogromu problemu braku aktywności zawodowej. W Polsce współczynnik aktywności zawodowej wynosi ok. 56%. Oznacza to, że niemal połowa mieszkańców naszego kraju (populacji od 15 roku życia w górę) jest bierna zawodowo. Wśród przyczyn wskazuje się naukę lub zdobywanie kwalifikacji zawodowych (zwłaszcza wśród osób młodych), zajmowanie się rodziną i domem (zwłaszcza wśród kobiet), choroby, niepełnosprawności, ale też zniechęcenie bezskutecznością poszukiwania pracy. Skutkami zjawiska bezrobocia mogą być ubóstwo, brak dostępu do opieki zdrowotnej, brak bezpieczeństwa socjalnego, psychicznego czy obniżone poczucie własnej wartości.

Bezdomność – osób pozbawionych domu w Polsce jest co najmniej 30 tys., chociaż niektórzy szacują tę liczbę nawet na 300 tys. (wg Stowarzyszenia Monar). Bezdomność wiąże się z ogromnym obciążeniem psychicznym, poczuciem wyobcowania i braku możliwości samorealizacji. Ze zjawiskiem bezdomności współwystępują takie problemy jak uzależnienia, przestępczość, dezintegracja i przemoc w rodzinie, choroby psychiczne, zespół nabytej bezradności czy choroby. W szerszej perspektywie bezdomność może być wywoływana przez ogólną sytuację społeczno-ekonomiczną w kraju, w tym brak miejsc pracy, brak miejsc w placówkach pomocy lub niewydolną służbę zdrowia. Wśród osób bezdomnych nie brakuje osób z wykształceniem wyższym, pojawiają się w tym gronie nawet matki samodzielnie wychowujące dzieci.

Uzależnienie – zwykle kojarzy się je z narkotykami, alkoholem, lekami czy papierosami. Zjawisko to, będące zaburzeniem zdrowia psychicznego i fizycznego, dotyczy jednak również innych czynności, nad którymi dana osoba utraciła kontrolę, np. korzystania z gier i Internetu, seksu albo oglądania telewizji. W przypadku uzależnień związanych z zażywaniem jakichś substancji, osoby, które dotyka problem, potrafią odczuwać bez nich szereg dolegliwości fizycznych, w tym ból, bezsenność, drżenie mięśni czy wymioty. Istnieją jednak również uzależnienia psychiczne, które co prawda nie wiążą się z dolegliwościami fizycznymi, ale w ich przypadku osoba dotknięta tą chorobą nie potrafi bez pomocy z zewnątrz przerwać określonych zachowań. Specjaliści definiują również uzależnienie społeczne, gdzie pod wpływem grupy lub mody osoba zażywa środki toksyczne, a w miarę pogłębiania się choroby następuje jej stopniowe wycofanie z dotychczasowego życia i aktywności.

Samotność – uważana jest za chorobę cywilizacyjną. Mimo współczesnych możliwości kontaktu nie brakuje osób doświadczających poczucia izolacji, „samotności w tłumie”. Według raportu Centrum Badania Opinii Społecznej pn. „Więzi społeczne” 4% Polaków często lub bardzo często odczuwa

poczucie osamotnienia, a aż 41% od czasu do czasu. Równocześnie 7% z nas – przede wszystkim osoby starsze, rozwiedzione, owdowiałe – spędza czas samotnie. Co dziesiąty z nas nie ma nikogo, z kim mógłby porozmawiać o wszystkich swoich problemach. Zjawisko samotności dotyczy również nastolatków. W USA dostrzeżono powiązanie między samotnością i depresją a korzystaniem z mediów społecznościowych i smartfonów. Nastolatki, które spędzają przy smartfonach więcej niż 3 godziny dziennie, są aż o 35% bardziej skłonne do samobójstwa.

Niepełnosprawność – według Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 r. aż 4,7 mln mieszkańców Polski to osoby z różnego rodzaju niepełnosprawnościami. Szerokie ujęcie tego zjawiska mówi o długotrwałym ograniczeniu w funkcjonowaniu człowieka. Jego przyczyną może być obniżenie sprawności funkcji fizycznych, psychicznych lub umysłowych. Zwykle jest niedostrzegalna na pierwszy rzut oka, wiąże się jednak z szeregiem dodatkowych trudności w życiu. Wskaźnik zatrudnienia wśród osób z niepełnosprawnościami wynosi zaledwie 26,3%. Osoby z niepełnosprawnościami znacznie częściej pogrążone są w ubóstwie i osiągają niższy poziom edukacji.

Korelacja z podstawą programową

1. Wiedza o społeczeństwie:

III. Rozumienie siebie oraz rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów. Uczeń:

- 1) rozpoznaje własne potrzeby i potrzeby innych;
- 8) rozpoznaje problemy najbliższego otoczenia i szuka ich rozwiązań.

IV. Komunikowanie i współdziałanie. Uczeń:

- 1) Komunikuje się w sprawach życia społecznego, w tym publicznego, oraz dyskutuje i przedstawia własne argumenty w wybranych sprawach tego typu;

VI. Społeczność lokalna. Uczeń:

- 6) rozpoznaje problemy społeczne swojej społeczności lokalnej (np. wynikające z sytuacji demograficznej, gospodarczej, infrastrukturalnej); formułuje sądy dotyczące tych problemów.

2. Etyka:

2. Osiągnięcia w zakresie stosowania poznanych zasad. Uczeń:

- 1) szanuje godność każdej osoby ludzkiej oraz swoją, wyraża swoim komunikatem werbalnym i niewerbalnym;
- 2) uwzględnia coraz częściej godność i dobro innych osób, podejmując decyzję o działaniu;

2. Chcę, mogę, pomagam

Na zajęciach w tym bloku będziemy się zajmować:

1. Zagadnieniami związanymi z systemem instytucji i organizacji niosących pomoc ludziom w trudnej sytuacji życiowej
2. Budowaniem poczucia własnej sprawczości w zakresie pomocy innym.

Streszczenie

Spółeczeństwo, które pomaga osobom w trudnej sytuacji, buduje najsilniejszą wspólnotę. Rozwinięte mechanizmy wsparcia są charakterystyczne dla krajów najbardziej rozwiniętych o najwyższej jakości życia. Dla bogatszych mieszkańców, którzy dokładają się do wspólnego budżetu, to swoista polisa ubezpieczeniowa i inwestycja w swoje otoczenie. Inwestowanie w twardą infrastrukturę (drogi, chodniki, mosty) chociaż bardzo potrzebne, okaże się niewystarczające, jeśli pominięci zostaną ludzie.

Pomoc społeczna wspiera ludzi w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i życia w godnych warunkach. Interweniuje w trudnych sytuacjach życiowych, wspiera usamodzielnianie i integrację społeczną osób, które tego potrzebują.

Mimo ogromnego znaczenia działań systemu pomocy społecznej nie brakuje głosów, iż w Polsce działa on w sposób nieefektywny, co ma się odzwierciedlać w wysokich kosztach oraz zbyt niskim odsetku osób, które po czasie się usamodzielniają. Brakuje pracowników socjalnych, a osoby zatrudnione dostają nieproporcjonalnie niskie wynagrodzenia w stosunku do obciążeń, na jakie są narażone.

Pomoc instytucjonalna

Do instytucji pomocy społecznej należą:

- **regionalne ośrodki polityki społecznej** – koordynują politykę społeczną w zakresie pomocy na poziomie województw;
- **powiatowe centra pomocy rodzinie** – działają na poziomie powiatów, nadzorują funkcjonowanie domów pomocy społecznej i placówek opiekuńczo-wychowawczych (np. domów dziecka);
- **ośrodki pomocy społecznej** – działają na poziomie gmin, bezpośrednio zajmują się świadczeniem pomocy;
- **domy pomocy społecznej** – zapewniają całodobową opiekę osobom wymagającym wsparcia ze względu na wiek, niepełnosprawności lub choroby;
- **placówki specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego** – zajmują się wyspecjalizowanym doradztwem;
- **ośrodki wsparcia** – zazwyczaj udzielają opieki i pomocy w ciągu dnia np. bezdomnym, osobom z zaburzeniami psychicznymi, matek z małymi dziećmi czy kobiet w ciąży;
- **ośrodki interwencji kryzysowej** – pomagają w sytuacjach zagrażających zdrowiu, życiu i trudnych psychologicznie.

Funkcjonowanie polityki społecznej na poziomie krajowym nadzoruje Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Pomagać innym można również nie wychodząc z domu. Dobrym przykładem może być zgłaszanie administratorom mowy nienawiści na portalach społecznościowych, angażowanie się charytatywne internetowe akcje *crowdfundingowe* (możliwe dzięki takim portalom jak zrzutka.pl) czy współpraca przy kampaniach informacyjnych. Warto jednak pamiętać, że samo klikanie pozytywnych postów to jeszcze nie jest pomoc. I uważać na związany z tym *slacktywizm* – działanie, które nie przynosi żadnych wymiernych skutków, ale służy wyłącznie poprawieniu naszego samopoczucia.

Crowdfunding (finansowanie społecznościowe) - forma finansowania różnego rodzaju projektów przez społeczność, która jest lub zostanie wokół tych projektów zorganizowana. Przedsięwzięcie jest w takim przypadku finansowane poprzez dużą liczbę drobnych, jednorazowych wpłat dokonywanych przez osoby zainteresowane projektem. Upowszechnienie się Internetu pozwala na łatwe informowanie o projektach i tworzenie wokół nich społeczności, co przyczyniło się do rozwoju zjawiska crowdfundingu. Określenie to jest zwykle używane w odniesieniu do zbiórek prowadzonych na stworzonych w tym celu platformach internetowych, rzadziej także przy pomocy serwisów społecznościowych lub blogów. (Źródło: Wikipedia).

Slacktywizm - zlepek angielskich słów *slacker* (leń, obibok) oraz *activism* (aktywizm). Slacktywizm odnosi się do aktywizmu politycznego bądź społecznego, który nie powoduje istotnych praktycznych skutków, a jedynie przyczynia się do samozadowolenia osoby biorącej udział. Działania uznawane za slacktywizm zwykle są bardzo proste i nie wymagają zaangażowania od uczestników. (Źródło: Wikipedia).

Pomoc pozainstytucjonalna

Obok instytucji publicznych w pomoc społeczną angażuje się szereg innych podmiotów, w tym organizacje pozarządowe, kościoły czy przedsiębiorcy. Powstają wyspecjalizowane ośrodki odpowiadające na potrzeby grup o wyjątkowych potrzebach, prowadzone jest doradztwo, organizowane akcje i kampanie. Wiele podmiotów angażuje się w różne formy wolontariatu na rzecz osób potrzebujących (korepetycje i zajęcia dla dzieci, opieka nad osobami starszymi i schorowanymi, spędzanie czasu z osobami samotnymi, pomoc w codziennych obowiązkach).

Przykładowe organizacje pozarządowe wspierające osoby zagrożone marginalizacją:

- Caritas – katolicka organizacja charytatywna działająca w Polsce oraz na całym świecie wspierająca m.in. osoby bezdomne;
- Fundacja Mimo Wszystko – organizacja wspierająca dorosłe osoby z niepełnosprawnością intelektualną i inne osoby znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej;
- Kampania Przeciwko Homofobii – stowarzyszenie wspierające ofiary przemocy i dyskryminacji na tle orientacji seksualnej i tożsamości płciowej;

Wśród mniej codziennych, ale zdobywających popularność form pomocy pozainstytucjonalnej warto wiedzieć o:

- **Jadłodzielniami** – punktach służących do nieodpłatnej wymiany żywności pomiędzy użytkownikami w ramach foodsharingu – idei dzielenia się żywnością, której mamy zbyt wiele. W Polsce pierwsza jadłodzielnia powstała w 2016 roku w Warszawie; następne powstały m.in. w Toruniu, Wrocławiu i Poznaniu.
- **Giveboxach** – punktach, w których nieodpłatnie wymienić może rzeczy i ubrania.
- **Skleпах charytatywnych** – sklepach, zwykle z używanymi rzeczami, z których dochód zasila działania społeczne. Sklepy charytatywne działają m.in. w Krakowie, Warszawie, Poznaniu i w Koninie.

Givebox – rodzaj miejskiego mebla – najczęściej regału lub szafy ustawionej w licznie odwiedzanych miejscach, w którym można anonimowo, bezpłatnie pozostawiać i zabierać używane i niepotrzebne przedmioty użytkowe (odzież, zabawki, książki).

Jadłodzielnia – łatwo możesz sprawdzić, gdzie znajduje się najbliższa twojej miejscowości jadłodzielnia, wystarczy skorzystać z specjalnej mapy: <http://bit.ly/2uYHueQ>.

Możliwości zaangażowania uczniów

Również osoby niepełnoletnie mogą angażować się i pomagać osobom potrzebującym, rozwijając swoją wrażliwość, przedsiębiorczość czy umiejętności interpersonalne.

Mogą to robić np. przez:

- Działalność w organizacjach charytatywnych (w tym pomoc w organizacji zbiórek, festynów i innych wydarzeń);
- Pomaganie w nauce potrzebującym kolegom;

- Odwiedzanie seniorów i pomaganie im w zakupach;

Korelacja z ogólną podstawą programową

Zapis w podstawie programowej:

1. Wiedza o społeczeństwie. Cele ogólne:

IV. Komunikowanie i współdziałanie. Uczeń:

- 2) komunikuje się w sprawach życia społecznego, w tym publicznego, oraz dyskutuje i przedstawia własne argumenty w wybranych sprawach tego typu;
- 5) korzysta z prostych procedur oraz z możliwości, jakie stwarzają obywatelom instytucje życia publicznego – wskazuje, gdzie załatwić proste sprawy urzędowe.

2. Wiedza o społeczeństwie. Cele szczegółowe:

VI. Społeczność lokalna. Uczeń:

- 6) rozpoznaje problemy społeczne swojej społeczności lokalnej (np. wynikające z sytuacji demograficznej, gospodarczej, infrastrukturalnej); formułuje sądy dotyczące tych problemów.

IX. Udział obywateli w życiu publicznym – społeczeństwo obywatelskie. Uczeń:

- 2) przedstawia cele i formy działań organizacji pozarządowych aktywnych w społeczności lokalnej i regionie; wykazuje, że działalność tego typu prowadzi do realizacji różnorodnych potrzeb;
- 3) przedstawia cele i przykłady działania organizacji społecznych skupiających młodych ludzi w Polsce; wyjaśnia ideę wolontariatu i przedstawia formy działalności wolontariuszy;

3. Współpraca buduje

Na zajęciach w tym module będziemy się zajmować:

1. Zagadnieniami związanymi z działalnością różnych przedsiębiorstw społecznych. Poznamy różnorodne branże, w jakich działają przedsiębiorstwa społeczne. Zobaczymy, w jaki sposób łączą one działalność gospodarczą z działalnością społeczną. Zastanowimy się też czy tradycyjne firmy mogą prowadzić działalność społeczną.
2. Możliwościami, jakie otwiera przed nami współpraca oraz praca zespołowa. Pogłębimy kompetencje związane z tymi obszarami.

Streszczenie

Przedsiębiorczość nie musi i nie powinna oznaczać tylko skupienia na maksymalizacji zysków.

Cele ekonomiczne można łączyć ze społecznymi. Takie założenie przyświeca przedsiębiorczości społecznej, która w swojej działalności pomocowej zrywa z nierówną relacją daję – biore, a wprowadza współpracę i wzajemność w kontaktach z osobami w trudniejszej sytuacji. Przedsiębiorczość społeczną uważa się za jedną z najbardziej skutecznych i trwałych metod wspierania osób wykluczanych ze społeczeństwa.

Przedsiębiorstwo społeczne – przedsiębiorstwo nastawione na połączenie celów społecznych i gospodarczych. Taki podmiot gospodarczy, podobnie jak inne firmy, funkcjonuje na otwartym rynku pracy niezależnie od instytucji publicznych, ponosi ryzyko ekonomiczne i zapewnia zatrudnienie pracownikom. Z założenia jednak jego zyski mają być reinwestowane w realizację misji społecznej, a nie w dodatkowe wypłaty dla właścicieli kapitału. Pod kątem organizacyjnym przedsiębiorstwa społeczne charakteryzują się oddolnością, wspólnotowym sposobem działania i specyficznym, możliwie demokratycznym sposobem zarządzania. Istniejące przedsiębiorstwa społeczne w Polsce zajmują się np. edukacją, opieką, handlem, produkcją, usługami technicznymi czy gastronomią. Przedsiębiorstwami społecznymi mogą być spółdzielnie (np. socjalne, rolnicze, mieszkaniowe), stowarzyszenia, fundacje, zakłady aktywności zawodowej czy centra integracji społecznej. Na szczególną uwagę zasługują rozwijające się w skali kraju spółdzielnie socjalne.

Spółdzielnia socjalna – podmiot gospodarczy, który łączy w sobie cechy przedsiębiorstwa i organizacji pozarządowej. Celem istnienia spółdzielni jest pomoc osobom, które nie radzą sobie samodzielnie na rynku pracy. Spółdzielnię socjalną wyróżnia demokratyczny sposób funkcjonowania: każdy z członków jest zobowiązany pracować na jej rzecz i posiada jeden głos podczas głosowań, niezależnie od wszystkich pozostałych aspektów. Ewentualne zyski nie mogą być dzielone między

członków, a powinny być inwestowane w rozwój lub działania społeczne. Spółdzielnię socjalną może utworzyć kilka osób (co najmniej 5), które samodzielnie nie poradziłyby sobie z prowadzeniem działalności gospodarczej, ale razem mogą połączyć siły i sobie wzajemnie pomóc. Spółdzielnie są często współtworzone przez osoby w trudnej sytuacji i z niełatwą przeszłością, np. długotrwale bezrobotne, z niepełnosprawnościami, zmagające się z chorobami, uzależnieniami, bezdomne czy opuszczające zakłady karne. Spółdzielnie mogą być również zakładane przez organizacje pozarządowe i jednostki samorządu terytorialnego.

Ośrodek wsparcia ekonomii społecznej (OWES) – instytucja wspierająca przedsiębiorstwa społeczne. Świadczy usługi doradcze i oferuje wsparcie (finansowe, szkoleniowe, organizacyjne i inne) dla podmiotów ekonomii społecznej oraz osób zainteresowanych ich założeniem. W całej Polsce działa obecnie ponad 50 OWES-ów podzielonych na województwa i subregiony (np. w Wielkopolsce jest ich 5).

Międzynarodowe zasady spółdzielcze

1. Dobrowolność i otwarte członkostwo:

Nikt, kto chce działać w spółdzielni, nie jest dyskryminowany, każdy ma równe uprawnienia, ale też obowiązki wobec wspólnoty.

2. Demokratyczna kontrola członkowska:

Spółdzielnie są organizacjami zarządzanymi i kontrolowanymi przez członków w demokratyczny sposób.

3. Ekonomiczne uczestnictwo członka:

Członkowie składają się na majątek spółdzielni i demokratycznie go kontrolują. Część majątku jest niepodzielna i stanowi własność spółdzielni.

4. Autonomia i niezależność:

Spółdzielnie są samorządnymi, samopomocowymi organizacjami. Jeśli korzystają ze wsparcia źródeł zewnętrznych, to z zapewnieniem niezależności i demokratycznego zarządzania.

5. Kształcenie, szkolenie, informacja:

Spółdzielnie zapewniają swoim członkom możliwość kształcenia i szkolenia.

6. Współpraca między spółdzielniami:

Spółdzielnie starają się służyć swoim członkom w sposób najbardziej efektywny oraz wzmacniać ruch spółdzielczy poprzez szeroką współpracę.

7. Troska o społeczność lokalną:

Spółdzielnie działają na rzecz rozwoju społeczności lokalnych.

Zasady spółdzielcze dostępne są na stronie Krajowej Rady Spółdzielczej:

<https://www.krs.org.pl/index.php/ruch-spodzielczy-sp-1235027509/zasady-spodzielcze>

Korelacja z ogólną podstawą programową:

1. Wiedza o społeczeństwie. Wymagania ogólne:

IV. Komunikowanie i współdziałanie. Uczeń:

- 3) współpracuje z innymi – dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich;
- 4) wykazuje konieczność współdziałania w życiu społecznym i wyjaśnia istotę samorządności;

4. Spółdzielczość jest dla uczniów

Na zajęciach w tym module będziemy się zajmować:

1. Zagadnieniami związanymi ze spółdzielczością uczniowską. Poznamy sposób funkcjonowania spółdzielni uczniowskich, cele ich założenia, korzyści i ryzyka związane z ich funkcjonowaniem.
2. Opracowaniem własnych pomysłów na spółdzielnie uczniowskie. Pozwoli to na wzmocnienie kompetencji z obszaru przedsiębiorczości.

Streszczenie

Spółdzielnia uczniowska – organizacja uczniów prowadzona przez nich samodzielnie pod opieką nauczyciela-opiekuna. Spółdzielnia uczniowska działa w oparciu o przepisy Prawa Spółdzielczego i statut uchwalony przez Walne Zgromadzenie Członków - Założycieli (uczniów). Do uruchomienia takiej spółdzielni potrzebnych jest co najmniej 10 chętnych do działania osób.

Spółdzielnie uczniowskie tworzy się, żeby kształtować wśród uczniów przedsiębiorczość i umiejętność zespołowego myślenia. Aktywność w spółdzielni daje okazję zdobycia wiedzy o prowadzeniu działalności gospodarczej, zarządzaniu finansami, marketingu czy organizacji pracy.

Przedmiotem działalności spółdzielni uczniowskiej może być m.in. dostarczanie społeczności uczniowskiej produktów i usług, a także organizowanie szkoleń, imprez kulturalnych, turystycznych i sportowych z udziałem uczniów szkoły.

Spółdzielnie uczniowskie służą propagowaniu idei spółdzielczości w środowisku szkolnym. W 2011 r. w całej Polsce działało ponad 5 000 spółdzielni uczniowskich, do których należało ok. 300 tys. uczniów. Liczba ta cały czas wzrasta.

Przykłady spółdzielni uczniowskich

Spółdzielnia Uczniowska „Szarotka” (Jordanów) – prowadzi sklepik szkolny, za który w każdym roku kalendarzowym odpowiada inna klasa. Lokal otwierany jest rano przed rozpoczęciem lekcji i działa na każdej przerwie. Uczniowie sami decydują o wyborze dostawców, rodzaju i wielkości zamówień, odpowiadają za powierzone towary i pieniądze, prowadzą dokumentację i księgowość. Wypracowany zysk służy dofinansowaniu zagranicznych wycieczek, na które klasy wybierają się przed maturą. Za swoje osiągnięcia spółdzielnia regularnie jest nagradzana w konkursie na najlepszą spółdzielnię uczniowską w kraju.¹

Spółdzielnia Uczniowska „Kramik” (Drużbice) – w jej szerokim spektrum działalności znajdują się: dbanie o czystość terenu wokół szkoły, udział w zbiórkach odpadów wtórnych, nakrętek

¹ Spółdzielnia Uczniowska „Szarotka” - <http://zsdjordanow.iap.pl/spoldzielnia-uczniowska-szarotka>.

czy wspieranie schroniska dla zwierząt. Uczniowie organizują kiermasze, podczas których sprzedają przygotowane przez siebie produkty.

Spółdzielnia Uczniowska „Vzór” (Poznań) – organizuje okolicznościowe wydarzenia, z których środki przeznaczone są na realizację celów społecznych, oferuje również możliwość korzystania z drukarki 3D. Spółdzielnia zrzesza kilkudziesięciu uczniów, regularnie nagradzana jest w konkursie na najlepszą spółdzielnię uczniowską kraju.²

Spółdzielnia Uczniowska „Nie ma Lipy” (Lipka) – prowadzi zbiórki rzeczowe na rzecz osób najbardziej potrzebujących, organizuje różne warsztaty (np. hip-hopowe, filmowe), imprezy integracyjne, wydaje gazetkę, a jej członkowie angażują się w projekty edukacyjne oraz prace fizyczne na rzecz gminy.³

Zakładanie spółdzielni uczniowskich

1. Uczniowie poznają idee kooperatywności, przedsiębiorczości społecznej i przedsiębiorczości uczniowskiej. Może to mieć miejsce podczas zajęć z przedsiębiorczości, wiedzy o społeczeństwie, lekcji wychowawczych czy zajęć dodatkowych – kółek, warsztatów, zebrań samorządu uczniowskiego. Zajęcia mogą zostać przeprowadzone przez nauczyciela albo we współpracy z praktykami III sektora (organizacje pozarządowe, Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, przedstawiciele spółdzielni osób dorosłych).
2. Diagnoza potrzeb i umiejętności – zainteresowani uczniowie pod okiem opiekuna zastanawiają się, co potrafią i lubią robić, a także nad tym, jaką korzyść mogłoby to przynieść ich spółdzielni. Warto zastanowić się, jakie potrzeby ma szkoła i jej najbliższe otoczenie.
To również dobry czas na zaplanowanie pierwszych działań marketingowych.
3. Stworzenie listy przynajmniej 10 osób zainteresowanych założeniem spółdzielni. Ustalenie wysokości udziału oraz wpisowego.
4. Zmiana statutu szkoły – w statucie powinna znaleźć się informacja, o tym, że w szkole działa spółdzielnia uczniowska.
5. Wytypowanie przez Radę Pedagogiczną nauczyciela, który zostanie opiekunem spółdzielni.

² Spółdzielnia Uczniowska Vzór: http://zskn.pl/?page_id=2314

³ Spółdzielnia Uczniowska Nie Ma Lipy: <https://www.facebook.com/su.nie.ma.lipy>

6. Wspólne konstruowanie Statutu Spółdzielni Uczniowskiej zgodnie ze wzorem przygotowanym przez Ministerstwo Edukacji Narodowej przy współpracy z Krajową Radą Spółdzielczą. Statut powinien zostać zatwierdzony przez dyrektora szkoły.
7. Zwołanie Walnego Zgromadzenia – najwyższej władzy spółdzielni. Walne Zgromadzenie decyduje o uchwaleniu statutu oraz o wyborze władz spółdzielczych. Uchwały podejmowane są na Walnym Zgromadzeniu zwykłą większością głosów. Podczas Walnego Zgromadzenia wybrani zostają członkowie Zarządu (3 osoby) oraz Rady Nadzorczej. Kolejnych członków Rady Nadzorczej na następne kadencje wybiera Walne Zgromadzenie.
8. Dyrektor szkoły lub wyznaczona przez niego osoba zgłasza istnienie spółdzielni uczniowskiej właściwemu kuratorowi oświaty.
9. Dyrektor szkoły lub wyznaczona przez niego osoba zgłasza istnienie spółdzielni również Krajowej Radzie Spółdzielczej z siedzibą w Warszawie.

Organizacją, która w Polsce zajmuje się wspieraniem spółdzielczości uczniowskiej jest Fundacja Rozwoju Spółdzielczości Uczniowskiej (FRSU). Na stronie internetowej Fundacji można znaleźć szereg użytecznych materiałów, dzięki którym dowiecie się, jak założyć i poprowadzić spółdzielnię uczniowską. Szacuje się, że obecnie działa w Polsce ponad 5 000 takich organizacji (dane FRSU).

Korelacja z ogólną podstawą programową

1. Wiedza o społeczeństwie

III. Rozumienie siebie oraz rozpoznawanie i rozwiązywanie problemów. Uczeń:

- 1) rozpoznaje własne potrzeby i potrzeby innych;
- 8) rozpoznaje problemy najbliższego otoczenia i szuka ich rozwiązań.

IV. Komunikowanie i współdziałanie. Uczeń:

- 1) komunikuje się w sprawach życia społecznego, w tym publicznego, oraz dyskutuje i przedstawia własne argumenty w wybranych sprawach tego typu;

- 3) współpracuje z innymi – dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich;
- 4) wykazuje konieczność współdziałania w życiu społecznym i wyjaśnia istotę samorządności;

5. Jak oni to robią? Przedsiębiorczość społeczna w Polsce i na świecie

Na zajęciach w tym module będziemy się zajmować:

1. Zagadnieniami związanymi z ruchem spółdzielczym w Polsce. Pokrótkie przedstawimy jego historię, najważniejsze założenia oraz organizacje realizujące cele spółdzielcze. Zastanowimy się, dlaczego są one dobrym przykładem współpracy.
2. Poszukamy przedsiębiorstw społecznych w najbliższym otoczeniu i zastanowimy się: czy mogą one być atrakcyjnym rozwiązaniem dla ludzi młodych?
3. Rozwijaniem kompetencji z zakresu: przedsiębiorczości, społeczeństwa obywatelskiego, przedsiębiorczości społecznej, funkcjonowania III sektora, pracy w grupie, negocjacji, oceny i wyciągania wniosków.

Streszczenie

Historia spółdzielczości w Polsce

Ruch spółdzielczy narodził się w XIX w. W skali Europy był odpowiedzią na negatywne skutki rozwijającego się kapitalizmu, a na znajdujących się pod zaborami terenach Polski dodatkowo wiązał się z ideą pracy u podstaw oraz walką o zachowanie polskiej tożsamości podczas zaborów. Szybko powstawały spółdzielnie spożywcze, rolnicze, oszczędnościowo-kredytowe, mieszkaniowe czy pracy. W spółdzielczość angażowało się wielu czołowych polskich działaczy społecznych. W okresie II Rzeczypospolitej spółdzielczość w Polsce była bardzo rozwinięta, z ogromną liczbą funkcjonujących podmiotów, wyróżniającym się w skali Europy systemem regulacji prawnych, zorganizowaną edukacją i otwartością na nowe prądy myślowe. Rozwój ten został zatrzymany podczas II wojny światowej, a w okresie PRL spółdzielczość podporządkowano wbrew dawnym ideałom centralistycznej polityce państwa. Po zmianach ustrojowych z roku 1989 r. system spółdzielczy w Polsce powoli się odradza, często sięgając do nowych nazw, pozbawionych negatywnych skojarzeń

(np. kooperatywy mieszkaniowe zamiast spółdzielni mieszkaniowych i kooperatywy spożywcze zamiast spółdzielni spożywców).

Pionierzy spółdzielczości w Polsce

Stanisław Staszic – działacz społeczny, znany z zaangażowania w tworzenie reform podczas Sejmu Czteroletniego w ostatnich latach I RP, w 1816 r. założył Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie, stając się jednym z prekursorów spółdzielczości chłopskiej w Europie. Na wykupionych przez siebie ziemiach uwolnił od pańszczyzny i przekazał grunty ponad 300 chłopom, zobowiązując ich równocześnie do prowadzenia kasy pożyczkowej, szkół, szpitali, opieki nad potrzebującymi i wspierania zdolnej młodzieży stypendiami.

Edward Abramowski – pierwowzór Szymona Gajowca w powieści Stefana Żeromskiego „Przedwiośnie”, uznawany za ojca dzisiejszego ruchu stowarzyszeniowego i spółdzielczego. Tworzył wiele publikacji, które cieszyły się szerokim odzewem, był założycielem Towarzystwa Kooperatystów, wspierającego powstawanie stowarzyszeń spożywczych i wydającego tygodnik „Społem”, a w okresie II Rzeczypospolitej będącego kluczowym ośrodkiem myśli spółdzielczej w kraju.

Piotr Wawrzyniak – ksiądz i wielkopolski działacz społeczny, który zasłużył się wspieraniem towarzystw przemysłowych, a także modernizacją i rozwojem podmiotów oszczędnościowo-kredytowych wspierających spółdzielczość. Angażował się w działalność edukacyjną, tworząc czasopisma, bibliotekę, drukarnię i księgarnię (istniejąca do dziś Drukarnia i Księgarnia św. Wojciecha w Poznaniu).

Jadwiga Dziubińska – działaczka ruchu ludowego, założycielka wielu szkół rolniczych, a także pierwszej spółdzielni uczniowskiej.

Aniela i Zofia Tułodzieckie – wielkopolskie działaczki społeczne; Aniela stworzyła Towarzystwo Przyjaciół Wzajemnego Pouczania się i Opieki nad Dziećmi "Warta", które przez kilkadziesiąt lat zajmowało się edukacją i pracą filantropijną wśród polskich dzieci zarówno jawnie, jak i w konspiracji. Zofia Tułodziecka założyła pierwszą na ziemiach polskich kobiecą Spółdzielnię Pracy (Pracownia Sukien w Poznaniu).

Ks. Augustyn Szamarzewski (1832—1891) działacz społeczny uznawany za jednego z pionierów wielkopolskiej spółdzielczości i mikroekonomii. To on tworzył pierwsze organizacje kredytowo – oszczędnościowe dla drobnych przedsiębiorców, rzemieślników czy rolników – wszystkich tych, dla których oferta ówczesnych banków była zwyczajnie niedostępna. Szamarzewski założył również pierwszą kasę oszczędnościową w Środzie Wielkopolskiej, przekształconą później w regularny bank spółdzielczy. Co ważne, uważał przy tym, że zakładane przez niego organizacje są nie tylko organizacjami finansowymi, ale finansowo – dobroczynnymi, w związku z czym muszą przestrzegać nie tylko określonych zasad rachunkowych, ale również etycznych.

Maria Orsetti – (1880 – 1957) pionierka ruchu spółdzielczego, teoretyczka spółdzielczości, anarchistka, doktor nauk społecznych, współzałożycielka Ligi Kooperatystek w Polsce. Dużo czytała i pisała – a kiedy już pisała, to najchętniej o książkach. Była prezeską Spółdzielczego Stowarzyszenia Książka, w którym wydawano broszury popularyzujące spółdzielczość i literaturę lewicową. Ważna była dla niej również spółdzielczość kobiet, dlatego stała się jedną z założycielek Ligi Kooperatystek, organizacji, która prowadziła wśród kobiet działalność edukacyjną i samopomocową. W okresie największej świetności do Ligi należało 3,5 tysiąca kobiet z całej Polski. Maria Orsetti była również wśród założycieli Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej – największej obecnie spółdzielni mieszkaniowych w stolicy.

Romułd Mielczarski – (1871 – 1926) działacz spółdzielczy i niepodległościowy. Współtwórca Towarzystwa Kooperatystów, prezes Związku Spółdzielni Spożywców RP. Mocno zaangażowany w spółdzielczość spożywców, od 1925 pełnił funkcję prezesa Związku Spółdzielni Spożywców RP, był wykładowcą w Szkole Głównej Handlowej. Zainicjował również wydawanie pisma spółdzielczego „Społem”, przez długie lata był przywódcą ruchu spółdzielczego w Polsce, wyznawał spółdzielczość neutralną, która nie jest związana z żadnym kierunkiem politycznym.

Franciszek Stefczyk - (1861 - 1924) – nauczyciel, ekonomista, działacz społeczny, spółdzielczy i ruchu ludowego. Inicjator zakładania spółdzielczych kas oszczędnościowo-pożyczkowych, znanych później jako Kasy Stefczyka. Związki kas pożyczkowych były oparte na wzajemnym zaufaniu członków organizacji, gromadzących fundusze i udzielających pożyczek potrzebującym i sprawdziły się w

codziennej praktyce, umożliwiając osobom, którym banki odmawiały kredytów zdobycie pieniędzy na rozwój działalności.⁴

Jan Wolski - (1888 w – 1975 w) – polski działacz społeczny i spółdzielczy. Aktywnie działał w spółdzielniach spóżywców, ale to spółdzielczość pracy była dla niego najważniejsza. A spółdzielczość pracy rozumiał jako oddolny i samorządny proces organizacji procesu produkcyjnego. Pozwalało to lepiej chronić pracowników przed wyzyskiem ekonomicznymi i wykonywaniem powtarzalnych, monottonnych i dehumanizujących pracowników czynności.

Spółdzielnie dzisiaj

Współczesne spółdzielnie działają w najróżniejszych branżach. Dla niektórych najważniejszy jest społeczny aspekt przedsięwzięcia (działanie na rzecz osób słabszych, włączanie ich do gospodarki); inni koncentrują się na działalności biznesowej – atrakcyjne pozostają jednak dla nich wartości spółdzielcze – jak ta o demokratycznym zarządzaniu. W takich spółdzielniach członkowie chcą przede wszystkim realizować swoje pasje i robić coś wspólnie. Uważają oni taką formę działalności za bardziej sprawiedliwą. Poniżej przedstawiamy przykłady kilkunastu spółdzielni, które działają w różnych obszarach i realizują różne cele.

Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna Arte (Bielawa) - spółdzielnia o bardzo szerokim zakresie usług, od budownictwa, przez pielęgnację zieleni, ceramikę i zdobnictwo, po produkcję materiałów reklamowych. Spółdzielnia powstała jako wsparcie dla osób, które z różnych przyczyn zaczynają swoje życie od nowa (<http://www.arte.bielawa.pl/>).

Spółdzielnia Socjalna Arka (Gostyń) – wielobranżowa spółdzielnia socjalna zajmująca się opieką nad osobami chorymi i starszymi; osobami. W spółdzielni zatrudniane są kobiety, ofiary przemocy domowej, którym zapewnia się pełne wsparcie z sesjami terapeutycznymi i szkoleniami włącznie.

⁴ Za: https://nowahistoria.interia.pl/drogi-do-wolnosci/news-franciszek-stefczyk-zbawca-niezamoznej-wsi_nld_2626054 dostęp z dnia: 06.09.2019 r.

Spółdzielnia Socjalna Spektrum (Konin) - spółdzielnia prowadząca w Koninie przedszkole dla dzieci ze spektrum autyzmu i działająca na rzecz edukacji społeczeństwa w zakresie autyzmu. (www.spektrum.spoldzielnie.org)

Stowarzyszenie EKON (Warszawa) - zielone miejsca pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, zwłaszcza osób z chorobami psychicznymi. Działalność gospodarcza skupia się na odbieraniu odpadów od mieszkańców, segregacji i przygotowaniu do recyklingu. Równocześnie jednak wykonywana jest ogromna praca na rzecz wsparcia przyjmowanych pracowników: są odpowiednio przygotowywani, szkoleni, motywowani, uczą się pracy w grupie, poszerzają swoją wiedzę i zdobywają nowe umiejętności. Dla lokalnej społeczności jest to wygodny, tani i sprawnie działający system, a dzięki pełniejszej segregacji środowisko staje się bardziej czyste. Stowarzyszenie zajmuje się również kompleksowym wspieraniem osób niesamodzielnych oraz realizacją różnych programów aktywizujących zawodowo. (<http://www.ekon.org.pl/>).

Progetto Quid (Włochy) - spółdzielnia socjalna, która produkuje modną i ekologiczną odzież. W spółdzielni zatrudniane są kobiety, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej (m.in. ofiary przemocy domowej i przemocy seksualnej). Spółdzielnia współpracuje z topowymi włoskimi firmami odzieżowymi, które oddają jej nadwyżki materiałów z produkcji. Obecnie spółdzielnia zatrudnia ponad sto osób i działa na skalę międzynarodową. (<http://progettoquid.it/>)

Ciekawym przykładem przedsiębiorstwa społecznego (choć nie spółdzielni socjalnej) jest Fundacja **Leżę i Pracuję** z Katowic. Fundacja prowadzi agencję reklamową, w której zatrudnione są osoby sparaliżowane. Warto wspomnieć również o **Ciekawej Kawiarni** (<https://pl-pl.facebook.com/ciekawakawiarniagdansk/>) w Gdańsku, prowadzonej przez spółdzielnię socjalną zatrudniającej osoby z niepełnosprawnością intelektualną.

W Hiszpanii spółdzielnie zakładają architekci i prawnicy. Dlaczego? Dlatego, żeby współpracując łatwiej bronić swoich praw. Spółdzielczość jest ruchem apolitycznym, spółdzielnie należą wyłącznie do swoich członków – są apolityczne i bezwyznaniowe.

Przydatne linki:

Ciekawa Kawiarnia: <https://pl-pl.facebook.com/ciekawakawiarniagdansk/>

Leżę i pracuję: <https://pl-pl.facebook.com/lezeipracuje/>

Aktualizowane na bieżąco opisy spółdzielni socjalnych z każdego regionu można znaleźć np. na stronie Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych: <http://ozrss.pl/> i <https://pl-pl.facebook.com/OZRSS/>

Korelacja z podstawą programową

1. Wiedza o społeczeństwie

IV. Komunikowanie i współdziałanie. Uczeń:

- 3) współpracuje z innymi – dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich;
- 4) wykazuje konieczność współdziałania w życiu społecznym i wyjaśnia istotę samorządności;

2. Historia

XXIV. Ziemie polskie pod zaborami w II połowie XIX i na początku XX wieku. Uczeń:

- 1) opisuje postawy społeczeństwa polskiego w stosunku do zaborców – trójlojalizm, praca organiczna, ruch spółdzielczy;

6. Jestem stąd – działam tutaj

Na zajęciach w tym module będziemy się zajmować:

1. Zagadnieniami z zakresu wspólnoty lokalnej. Zastanowimy się, dlaczego lokalność ma duże znaczenie w kształtowaniu naszej tożsamości, poszukamy odpowiedzi na pytanie czy przedsiębiorczość społeczna sprzyja lokalności (i wzajemnie) czy wręcz przeciwnie?
2. Pogłębimy kompetencje z zakresu współpracy w grupie, zbierania i przetwarzania informacji, wystąpień publicznych i kreatywności.
3. Prezentacją możliwości zaangażowania się w działania społeczności lokalnej.

Streszczenie

Zbudowanie silnej wspólnoty przekłada się na wysoką jakość życia jej członków dzięki poprawie bezpieczeństwa, jakości przestrzeni wspólnych, jakości usług publicznych oraz wzajemnym wsparciu. W Polsce obserwuje się wzrost zaangażowania społecznego mieszkańców, ale wciąż ponad połowa z nas nie udziela się lokalnie ani nie działa w żadnej organizacji o charakterze obywatelskim.

Wg badania CBOS z 2018 r. 18% Polaków angażuje się w działalność w jednej organizacji, a 22% w co najmniej dwóch. Statystyki wskazują, że częściej aktywne są osoby ponadprzeciętnie zaangażowane religijnie, posiadające wyższe wykształcenie, o dobrej sytuacji zawodowej i materialnej oraz mieszkające w największych miastach. Najmniej zaangażowani w działalność obywatelską są robotnicy niewykwalifikowani, renciści i gospodynie domowe. Polacy najczęściej poświęcają się pracy społecznej na rzecz swojej społeczności lokalnej lub osób potrzebujących. Największą popularnością wśród organizacji obywatelskich cieszą się organizacje charytatywne (przede wszystkim pomagające dzieciom) oraz działające na rzecz szkolnictwa i oświaty (w tym komitety rodzicielskie i rady rodziców). Najbardziej angażującym wydarzeniem charytatywnym w kraju jest coroczna edycja Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, podczas której prowadzona jest ogólnopolska zbiórka na sprzęt medyczny. Jest to unikatowe wydarzenie również w skali europejskiej i światowej.

Idea małych ojczyzn

Mała ojczyzna – przestrzeń stanowiąca najbliższe otoczenie, w której jednostka żyje i z którą się czuje emocjonalnie związana. Posiada wymiar geograficzny, społeczny, kulturowy i symboliczny. Najczęściej nazywa się tak rodzinną miejscowość, gminę lub region.

Patriotyzm lokalny – przywiązanie i miłość do małej ojczyzny. Może mieć wiele wymiarów, od dbania o wspólną przestrzeń i pomocy członkom wspólnoty, przez udział w wyborach i ważnych wydarzeniach, po chęć związania życia z danym miejscem i kibicowanie jej reprezentantom (np. klubom sportowym czy wybitnym mieszkańcom). Od lokalizmu patriotyzm lokalny różni się otwartością względem innych jednostek lub grup.

Spółeczeństwo obywatelskie – społeczeństwo, które charakteryzuje się aktywnością i zdolnością do samoorganizacji bez impulsu ze strony władzy państwowej. Funkcjonowanie takiego społeczeństwa opiera się o demokratyczne mechanizmy, wolność słowa, równość wobec prawa, wolność zrzeszania się i podejmowania różnych inicjatyw.

Organizacje społeczne

Organizacja społeczna – forma zrzeszenia się ludzi na rzecz uporządkowania wspólnego życia i działania. Organizacje społeczne dzielą się na organizacje pozarządowe (stowarzyszenia i fundacje), traktowane jak organizacje pozarządowe (spółdzielnie socjalne, spółki prawa handlowego nie działające dla zysku, kościelne osoby prawne, wspólnoty), a także nieoficjalne (grupy mieszkańców, pasjonatów).

Organizacja pozarządowa (NGO) – organizacja działająca na rzecz wybranego interesu publicznego i nie działająca w celu osiągnięcia zysku.

Stowarzyszenie – organizacja pozarządowa, która jest powoływana przez grupę osób o wspólnych celach lub zainteresowaniach. Cele, programy działania i struktury organizacyjne są określane przez członków stowarzyszenia, a działalność jest oparta na ich pracy społecznej.

Fundacja – rodzaj organizacji pozarządowej dysponującej kapitałem przeznaczonym na określony cel oraz statutem, który określa reguły dysponowania tym kapitałem. Fundacje nie mają członków, a o celu i zasadach działania decydują ich założyciele.

Znane organizacje pozarządowe

Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy – organizacja działająca na rzecz ochrony zdrowia w Polsce, która raz do roku organizuje wielką zbiórkę pieniędzy, które są przeznaczone przede wszystkim na zakup sprzętu medycznego do szpitali oraz programy medyczne i edukacyjne.

Polska Akcja Humanitarna – organizacja, której celem jest udzielanie pomocy humanitarnej i rozwojowej ludziom dotkniętym skutkami klęsk żywiołowych i konfliktów zbrojnych. W Polsce prowadzi m.in. program dożywiania dzieci Pajacyk.

WWF Polska - organizacja pozarządowa i ekologiczna o charakterze międzynarodowym powstała w 1961 roku. Misją WWF jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego Ziemi i stworzenie przyszłości, w której ludzie będą żyli w harmonii z przyrodą.

Greenpeace – międzynarodowa organizacja działająca na rzecz ochrony środowiska naturalnego. Podejmuje największe problemy ekologiczne, prowadząc działania popularyzatorskie i edukacyjne. Wiele akcji ma charakter kontrowersyjny.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka – organizacja działająca na rzecz ochrony praw człowieka. Monitoruje działalność instytucji, od których zależy stan praworządności w Polsce, prowadzi warsztaty wokół tematyki praw człowieka oraz wspiera indywidualne sprawy.

Amnesty International – międzynarodowa organizacja pozarządowa, której celem jest zapobieganie naruszeniom praw człowieka poprzez wszelkie pokojowe akcje obywatelskie.

Caritas – katolicka organizacja charytatywna działająca na całym świecie, w tym również w Polsce. Nadzór nad polskim oddziałem pełni Konferencja Episkopatu Polski. Caritas powstała w 1926 roku. Udziela pomocy doraźnej i długofalowej, materialnej i finansowej osobom bezrobotnym, bezdomnym, chorym, starszym, dzieciom z rodzin ubogich, a także imigrantom i uchodźcom. Caritas udziela również pomocy humanitarnej ofiarom wojen, kataklizmów i nieszczęść naturalnych poza granicami Polski.

Możliwości społecznego zaangażowania uczniów

W działalność jakich organizacji uczniowie mogą się angażować?

- Organizacje działające na terenie szkoły (spółdzielnie uczniowskie, redakcje mediów szkolnych);

- Organizacje charytatywne działające na rzecz osób potrzebujących;
- Organizacje, kluby -sportowe;
- Organizacje młodzieżowe (np. harcerstwo, kluby młodzieżowe);
- Organizacje artystyczne (np. chór, orkiestra, zespół taneczny, teatralny);
- Towarzystwa przyjaciół zwierząt, opieki nad zwierzętami;
- Organizacje działające na rzecz ochrony środowiska naturalnego;
- Stowarzyszenia miłośników miasta, wsi, regionu;
- Organizacje tworzone wokół specyficznych pasji, hobby;
- Organizacje, stowarzyszenia turystyczne.

Korelacja z podstawą programową

1. Wiedza o społeczeństwie:

VI. Społeczność lokalna. Uczeń:

6) rozpoznaje problemy społeczne swojej społeczności lokalnej (np. wynikające z sytuacji demograficznej, gospodarczej, infrastrukturalnej); formułuje sądy dotyczące tych problemów.

VII. Społeczność regionalna. Uczeń:

- 1) znajduje i przedstawia podstawowe informacje o swoim regionie, wydarzenia i postaci z jego dziejów; lokalizuje własne województwo i powiaty wchodzące w jego skład oraz pozostałe województwa

2. Geografia

XIII Mała ojczyzna: obszar, środowisko geograficzne, atrakcyjność, tożsamość. Uczeń:

- 1) Określa obszar utożsamiany z własną „małą ojczyzną” jako symboliczną przestrzeń w wymiarze lokalnym (np. gmina – miasto, wieś, dzielnica dużego miasta lub układ lokalny o nieokreślonych granicach administracyjnych);
- 2) Rozpoznaje w terenie główne obiekty charakterystyczne i decydujące o atrakcyjności „małej ojczyzny”,
- 3) Przesławia w dowolnej formie (np. prezentacji multimedialnej, plakatu, filmu, wystawy fotograficznej) jako miejsca zamieszkania i działalności gospodarczej na podstawie informacji wyszukanych w różnych źródłach;
- 4) Projektuje na podstawie własnych obserwacji terenowych działania służące zachowaniu walorów środowiska geograficznego (przyrodniczego i kulturowego) oraz poprawie warunków życia lokalnej społeczności.
- 5) Identyfikuje się z „małą ojczyzną” i czuje się odpowiedzialny za kształtowanie ładu przestrzennego i jej rozwój.

Metody pracy

Poniżej prezentujemy metody pracy, jakie zaproponowaliśmy w programie edukacyjnym z obszaru przedsiębiorczości społecznej. Zależało nam na tym, aby wśród nich znalazło się jak najwięcej metod aktywnych – angażujących uczniów emocjonalnie, budzących ich zainteresowanie, zachęcających do samodzielnego myślenia i działania (Przegląd aktywnych metod nauczania, Centrum Edukacji Obywatelskiej). Było to dla nas tym ważniejsze, że przedsiębiorczość społeczna obejmuje zagadnienia niejednokrotnie dość złożone i postrzegane jako mało atrakcyjne. Sytuacja osób chorych/niepełnosprawnych/ ubogich czy bezdomnych to nie jest coś o czym lubi się rozmawiać. Nie oznacza to jednak, że tematy te nie są ważne.

Not sexy, but important (nie seksowne, ale ważne) – społeczna kampania reklamowa organizacji *Save the children*. Nowojorscy modele i modelki zostali poproszeni, aby opowiedzieć „w seksowny sposób” o dzieciach umierających każdego dnia podczas konfliktów zbrojnych. Nie byli w stanie. Konkluzja jest taka, że nie

możemy sprawić, żeby pewne rzeczy stały się seksowne. Ale w dalszym ciągu zasługują one na naszą uwagę. Link do reklamy: <https://www.campaignlive.com/article/viral-review-sexy-save-children-ad-hits-spot/1293609>

Projekt edukacyjny

Metoda nauczania, kształtująca wiele umiejętności oraz integrująca wiedzę z różnych dyscyplin. Te cechy sprawiają, że jest wyjątkowo dobrym narzędziem do nauczania z zakresu tak interdyscyplinarnego przedmiotu, jakim jest przedsiębiorczość społeczna. Istotą tej metody jest samodzielna praca służąca do realizacji określonego przedsięwzięcia w oparciu o przyjęte wcześniej hipotezy. Celem takich projektów jest samodzielne zdobywanie nowej wiedzy oraz nabywanie umiejętności współpracy oraz podziału obowiązków w grupie (www.portaloswiatowy.pl).

Dyskusja klasowa

Metoda nauczania oparta na słowie. Polega na zajmowaniu przez uczniów i uczennice stanowiska w związku z jakimś problemem. Podstawą udanej dyskusji jest stworzenie w klasie/grupie atmosfery dialogu – ważne, aby uczniowie i uczennice mówili do siebie, a nie do nauczyciela/edukatora. Grupa powinna dowiedzieć się, jaki jest cel dyskusji, nauczyciel – moderator powinien również zadbać o to, aby możliwie jak najszersza grupa uczniów/uczennic mogła wziąć w niej udział.

Zastosowanie tej metody może być dobrą okazją do przekazania wiedzy na temat zasad prowadzenia dobrej dyskusji. Dobrym pomysłem może być zapisanie na tablicy najważniejszych zasad, np.:

- szanujemy każdego rozmówcę,
- nie przerywamy, nie przekrzykujemy się,
- każdy ma prawo do wyrażenia własnej opinii
- dyskutujemy z argumentami, możemy krytykować argumenty, ale nie –wolno krytykować innych osób.

Zasady mogą zostać przedstawione przez nauczyciela, ciekawym rozwiązaniem może być również wypracowanie ich wspólnie z grupą. Wspólne wypracowanie zasad powinno ułatwić grupie identyfikowanie się z nimi.

Gry dydaktyczne (planszowe/karciane, terenowe, komputerowe)

Gra dydaktyczna jest metodą nauczania wykorzystującą grę jako formę zdobywania wiedzy i umiejętności. Jest metodą niezwykle angażującą przede wszystkim z uwagi na mechanizm grywalizacji umożliwiającą zaangażowanie grupy w zdobycie wiedzy, która nie jest przedmiotem jej zainteresowania.

W opracowanym przez nas programie gry służą do wprowadzenia nowego tematu, pobudzenia do dyskusji czy wreszcie możliwości zidentyfikowania się z bohaterami naszego programu (są dobrą metodą eksperymentowania i symulacji). Zaproponowane przez nas gry są bardzo zróżnicowane (karciane, planszowe, miejskie, online), ale rządzą nimi wspólne zasady: jasny cel, określone zasady, dobrowolność, informacja zwrotna. Obok wiedzy gry pozwalają na zdobycie umiejętności takich, jak: współpraca, kreatywność czy innowacyjne podejście do rozwiązywania problemów. Proponujemy gry gotowe, jak i możliwość zaprojektowania gry podczas zajęć.

Burza mózgów

Aktywizująca metoda nauczania, która pozwala na wypracowanie i doskonalenie pomysłów grupowych. Jej dużym atutem jest łatwość w przygotowaniu. Burza mózgów składa się z trzech etapów.

I Wprowadzenie Etap pierwszy rozpoczyna się od przedstawienia przez prowadzącego pytania lub zagadnienia. Następnie nauczyciel przygotowuje grupę do problemu, jaki mają rozwiązać (może wykorzystać do tego pogadankę lub wykład) oraz zapoznaje grupę z zasadami uczestnictwa w burzy mózgów.

Metoda polega na postawieniu przez prowadzącego pytania lub zagadnienia. Należy zwrócić uwagę na następujące reguły:

- Każdy uczeń ma prawo zgłosić dowolną liczbę pomysłów.
- Ważna jest liczba, a nie jakość pomysłów.
- Pomysły nie mogą być przez nikogo oceniane, krytykowane i komentowane.
- Można korzystać z wcześniej zgłoszonych pomysłów, zmieniać je lub rozwijać.
- Nie notuje się autora pomysłu.
- Pomysły mogą być najbardziej śmiałe i niedorzeczne.
- Głosu udziela prowadzący sesję.
- Pomysły powinny być notowane na tablicy, ewentualnie w zeszyte (wybieramy sekretarza)

W innym wariantcie, aby zapewnić pełną anonimowość i nieocenianie, pomysły zgłasza się na osobnych kartkach. Sekretarz (uczeń) grupuje kartki według koncepcji rozwiązań.

II. Zbieranie pomysłów. Uczniowie podają pomysły rozwiązania tego problemu. Sesja trwa 5 - 15 minut. Jej koniec wyznacza wyraźny spadek liczby zgłaszanych pomysłów lub decyzja nauczyciela, że zgromadzony materiał wystarczy już do dalszego prowadzenia lekcji i rozwiązania problemu.

III. Analiza pomysłów.: Ocena rozwiązań następuje dopiero **po zgłoszeniu wszystkich propozycji.** Następuje dyskusja na temat każdego rozwiązania i jego ocena. Uczniowie wspólnie z nauczycielem wybierają najtrafniejsze rozwiązania problemu postawionego przez nauczyciela i uzasadniają swoje stanowisko. Najlepsze rozwiązanie zostaje wprowadzone w życie i sprawdzone pod względem efektywności (www.wikipedia.pl).

Praca w małych grupach

Jedną z najpopularniejszych metod aktywizujących uczniów. Polega na współpracy kilku uczniów przy opracowywaniu wspólnego zadania. W naszym programie korzystamy z niej często i chętnie, ponieważ umiejętności, które uczniowie zdobywają podczas pracy w grupie są niezwykle bliskie wartościom społecznym. To m.in.: współpraca, rozwijanie zasady wzajemnej pomocy, demokratyczne podejmowanie decyzji, przełamywanie izolacji i włączanie w pracę nad zadaniem osób nieśmiałych czy słabszych czy współodpowiedzialność za innych członków grupy.

Spółdzielnia uczniowska

Spółdzielnia uczniowska to rodzaj organizacji działającej w ramach placówki oświatowej. Działalność –w spółdzielni uczniowskiej wspiera rozwój postaw przedsiębiorczych i obywatelskich. Kompetencje nabywane podczas działalności to między innymi wiedza z zakresu ekonomii i prawa, umiejętność uczenia się i pracy w zespole.

Każda ze spółdzielni opracowuje własny statut, który będzie podstawą jej działania. Statut określa organizację, zakres i sposób działania spółdzielni, członkostwo, uprawnienia władz spółdzielni oraz kwestie dotyczące funduszy i finansów spółdzielni. Punktem wyjścia może być **wzorcowy statut spółdzielni uczniowskiej** opracowany przez Krajową Radę Spółdzielczą w porozumieniu z ówczesnym Ministerstwem Oświaty i Wychowania i zatwierdzony w 1983 roku uchwałą II Kongresu Polskiej Spółdzielczości. Ważne, aby opracowany statut był spójny ze statutem placówki, w której działać będzie spółdzielnia. Statut wyznacza również organy odpowiedzialne za działalność spółdzielni: Walne Zgromadzenie, Zarząd oraz Radę Nadzorczą. W ramach organów statutowych działać mogą wyłącznie członkowie spółdzielni.

Spółdzielnia uczniowska może zrzeszać dowolną liczbę uczniów, powinno być ich jednak nie mniej niż dziesięcioro. Jest prowadzona przez uczniów samodzielnie –pod opieką nauczyciela – opiekuna. Nadzór nad nią sprawuje Krajowa Rada Spółdzielcza poprzez instruktora spółdzielni uczniowskich oraz dyrektora szkoły, który również zatwierdza statut spółdzielni. Spółdzielnia jako twór wewnętrzny szkoły nie płaci podatków, ale też jej członkowie nie otrzymują comiesięcznego wynagrodzenia. Zysk może zostać przeznaczony na realizację wspólnego celu – może to być wycieczka klasowa albo wspólne wyjście do kina.

Debaty

Debaty, których zadaniem jest dyskusja nad określoną tezą. W debacie zabronione jest obrażanie lub wyśmiewanie mówców strony przeciwnej. Debata przebiega w następujący sposób:

- ➔ tezą debaty jest stwierdzenie, które stanowi podstawę do dyskusji. Definicja tego stwierdzenia zostanie określona przez pierwszego mówcę debaty;
- ➔ są dwie drużyny, z których jedna opowiada się za danym stwierdzeniem, a druga zajmuje przeciwne stanowisko;
- ➔ drużyna opowiadająca się za stwierdzeniem musi je objaśnić;

- ➔ debata prowadzona jest przez marszałka debaty
- ➔ debata kończy się mowami końcowymi obu stron, które podsumowują ich punkt widzenia (Teacher's Guide to Introduce Debate za: Kształcenie postaw przedsiębiorczych. Przewodnik, Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży, Poznań 2017).

Debaty pomagają rozwijać takie umiejętności jak „zrozumiałe wypowiedanie się, umiejętność perswazji i komunikacji, a także umiejętność wypowiedania się w sposób ustrukturyzowany i przejrzysty. (...) kluczowa staje się również umiejętność współpracy z innymi (umiejętność współpracy wewnątrz drużyny”. (Kształcenie postaw przedsiębiorczych. Przewodnik, Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży, Poznań 2017).

Filmy edukacyjne

Metoda edukacyjna, której podstawowym zadaniem jest przekazanie wiedzy albo wprowadzenie w temat. W naszym programie zalecamy stosowanie jej w dwojaki sposób:

- 1) krótkie filmy wprowadzające w temat, których zadaniem jest stać się pretekstem do dyskusji
- 2) spotkania filmowe – rodzaj eventu, który również jest pretekstem do dyskusji, warsztatów i dalszych działań.

To metoda do której należy podchodzić z ostrożnością – film nie powinien zastąpić innych metod dydaktycznych – w przeciwnym razie dzieci umrą z nudów. Z uwagi na to, że żyjemy w kulturze obrazu i większość informacji młodzi ludzie przyswajają sobie dzięki materiałom audiowizualnym (YouTube!), korzystanie z tej metody może przynieść dodatkowe pozytywne rezultaty – wykształcanie świadomego odbiorcy, kształcenie dodatkowych kompetencji medialnych: wyboru i analizy źródeł, tworzenia i wykorzystywania materiałów audiowizualnych. Jest to również okazja do edukacji w obszarze rozumienia języka mediów i zdobywania kompetencji cyfrowych. Stosowanie tej metody daje również szansę na wprowadzenie uczniów w obszar kompetencji związanych z kompetencjami medialnymi – umiejętność oceny i doboru wartościowych komunikatów oraz weryfikacji ich pochodzenia i autentyczności, umiejętność tworzenia materiałów audiowizualnych przy użyciu popularnych w danej chwili metod i narzędzi, zdolności do współpracy w grupie przy użyciu nowoczesnych technologii komunikowania, umiejętności krytycznego odbioru komunikatów medialnych w oparciu o tworzenie medialnych treści. (Edukacja medialna, nina.gov.pl)

Wizyty studyjne

Wizyty studyjne to odwiedziny w miejscu, które chcemy bliżej poznać. Może to być organizacja pozarządowa, firma, instytucja czy przedsiębiorstwo społeczne. W programie przedstawiamy propozycje wizyt studyjnych. Metoda pozwala na doświadczenie i poznanie działania interesującego nas podmiotu w praktyce. Jej atutem jest również wyjście ze szkoły i spotkanie z praktykami w miejscu ich pracy. Dzięki wizytom młodzież ma szansę:

- lepiej poznać organizacje/przedsiębiorstwa/instytucje działające w jej najbliższym otoczeniu
- poznać różne formy zaangażowania społecznego;
- rozwinąć współpracę między organizacją/przedsiębiorcą a szkołą.

Spotkania z praktykami

W edukację z zakresu przedsiębiorczości społecznej warto zaangażować praktyków. To nie tylko przedstawiciele organizacji pozarządowych, ale także instytucji zaangażowanych w rozwój sektora oraz przedsiębiorcy działający w różnych branżach (od kreatywnej po produkcyjną).

Inne wykorzystane metody to m.in. pogadanka, praca nad tekstami, wykład, prezentacja, quizy, krzyżówki, analizy SWAT, analizy przypadków.

Scenariusze zajęć

1. Wygrywam, więc jestem?

Scenariusze koncentrują się na wzmacnianiu umiejętności z obszaru kompetencji społecznych i obywatelskich, a także predyspozycji osobowościowych, takich jak: empatia, uważność, kreatywność i motywacja do działania. Uczniowie i uczennice poznają problemy, z jakimi mogą zmagać się osoby w trudnej sytuacji życiowej i dowiedzą się, że porażka nie zawsze jest wyłącznie winą jednostki.

Cel główny: Rozbudzanie świadomości i rozwijanie wrażliwości na sytuację osób w trudnej sytuacji życiowej; kształtowanie postawy poszanowania drugiego człowieka niezależnie od jego pozycji społecznej.

Cele szczegółowe:

Uczeń/Uczennica:

1. Klasyfikuje potrzeby zgodnie z hierarchią piramidy Masłowa.
2. Wskazuje przyczyny marginalizacji pewnych grup społecznych w Polsce (np. ubóstwo, bezdomność, uzależnienia, samotność, niepełnosprawność);
3. Rozumie, że każdemu człowiekowi należy się szacunek, niezależnie od jego sytuacji życiowej i statusu społecznego.
4. Rozumie konieczność podejmowania różnych działań na rzecz osób potrzebujących.
5. Formułuje pojęcie marginalizacji osób w trudnej sytuacji życiowej.

1.1. Dziwne historie

Temat	Dziwne historie
Czas trwania	45 minut
Metody	Dyskusja, gra karciana, burza mózgów
Materiały	Karty do gry <i>Dziwne historie</i> (→ materiały dydaktyczne); kolorowe karteczki samoprzylepne, flamastry.
Grupa wiekowa	11-14 lat
Przedmiot	Lekcja wychowawcza, wiedza o społeczeństwie, etyka, religia

Przebieg zajęć

Wprowadzenie (10 minut)

Wyjaśnij uczniom, że celem zajęć jest poznanie różnego rodzaju trudności, z którymi zmagają się niektórzy ludzie i kształtowanie postawy szacunku dla każdego człowieka, niezależnie od jego sytuacji życiowej. Porozmawiaj z uczniami: Co oznacza, że komuś w życiu się „udało” lub „nie udało”? Od czego może to zależeć?

Ćwiczenie nr 1: Burza mózgów (10 minut)

Podziel uczniów na kilka grup. Każdej grupie rozdaj kolorowe, samoprzylepne karteczki. Poproś o wypisanie osób, które - ich zdaniem - znajdują się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej. Karteczki mogą zostać przyklejone na tablicy albo ścianie. Wśród odpowiedzi mogą pojawić się następujące grupy: osoby bezdomne, chore, bezrobotne, ubogie, samotne, z niepełnosprawnością. Zapytaj, dlaczego uczniowie i uczennice zdecydowali się wypisać właśnie te grupy?

Czym jest trudna sytuacja?

Do trudnej sytuacji dochodzi wtedy, kiedy mamy do czynienia z nierównowagą między naszymi potrzebami a warunkami ich realizacji. Warto przyjąć, że chodzi tu przede wszystkim o potrzeby podstawowe i podobnie rozumiane przez wszystkich ludzi, takie jak potrzeby fizjologiczne (jedzenie, woda, sen, brak napięcia) i bezpieczeństwa (opieka i oparcie, spokój, wolność od strachu). Potrzeby fizjologiczne i potrzeby bezpieczeństwa to podstawowe potrzeby

wymienione

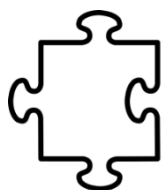
w tak zwanej piramidzie Maslowa, stworzonej przez amerykańskiego psychologa hierarchii potrzeb.

1. Piramida Maslowa – oprac. własne.

Dziwne historie (15 minut)

Uczniowie nadal pracują w grupach. Każda grupa wybiera mistrza lub mistrzynię tajemnic. Następnie rozdaj każdej grupie **jedną** kartę gry *Dziwne historie* (→ karty znajdziesz w materiałach dydaktycznych). Mistrz/-trzyni na głos odczytuje fragment historii z pierwszej strony karty, tak aby poznała ją cała grupa. Następnie Mistrz/-trzyni po cichu odczytuje treść znajdującą się na odwrocie karty, dowiadując się jak doszło do zdarzenia, które znają wszyscy. Pozostali uczestnicy zadają pytania zamknięte (z odpowiedzią: tak/nie) i starają się odgadnąć, w jaki sposób doszło do opisanej sytuacji.

w Materiałach dydaktycznych znajdziesz jedną wolną kartę. Spróbujcie ułożyć własną historię. Podzielcie się nią z nami na FB: <https://www.facebook.com/EdukacjaSpoleczna/>

Podsumowanie (10 minut)

Poproś uczniów o refleksję na temat gry. Czy coś ich zaskoczyło? Zdziwiło? Wyjaśnij, że trudna sytuacja życiowa nie zawsze jest winą jednostki i dlatego ważne jest, aby dana osoba mogła liczyć na wsparcie i pomoc ze strony społeczeństwa.

1.2. Bez filtra

Temat	Bez filtra
Czas trwania	45 minut
Metody	Gra komputerowa, analiza zdjęć, analiza tekstów literackich, dyskusja, praca w grupach
Materiały	Teksty piosenek (→ materiały dydaktyczne), dostęp do komputera/laptopa z dostępem do Internetu (portal YouTube) i kartą dźwiękową.
Grupa wiekowa	12-14 lat
Przedmiot	Wiedza o społeczeństwie, lekcja wychowawcza, religia, etyka, język polski

Przed zajęciami:

Jak powstają wasze ulubione buty? Poproś uczniów i uczennice, aby w ramach przygotowania się do zajęć zagraли w grę *Sweatshop* (w języku ang. *sweatshop* oznacza zakład wykorzystujący tanią siłę roboczą). W grze ich zadaniem będzie wcielenie się w rolę menadżera fabryki odzieżowej, który próbuje sprostać coraz większym oczekiwaniom stawianym przez szefa.

Gra rekomendowana jest przez organizację Games for change i dostępna nieodpłatnie pod adresem: <https://www.crazygames.com/game/sweatshop>.

Przebieg zajęć

Wprowadzenie (10 minut)

Zapytaj uczniów i uczennice o wrażenia związane z grą. Czy spodobała im się gra? Dlaczego tak/nie? Co zwróciło ich uwagę? Czy udało im się „wygrać”? Jakie decyzje byli zmuszeni podejmować? I jak się z nimi czują? Jak oceniają sytuację pracowników prowadzonej przez siebie fabryki? Dlaczego, ich zdaniem, takie informacje nie pojawiają się w reklamach popularnych produktów?

Powiedz uczniom i uczennicom, że celem zajęć będzie ćwiczenie się w uważności na sytuację innych osób, zwłaszcza tych w trudnej sytuacji życiowej.

Ćwiczenie nr 1: Bez filtra (15 minut)

Podziel uczniów na kilka grup i rozdaj im po dwa zdjęcia, które znajdziesz w Materiałach dydaktycznych. Zdjęcia zostały zrobione w tych samych miejscowościach. Zapytaj uczniów, jakie widzą różnice? Dlaczego wolimy, aby pewne grupy osób znajdowały się poza kadrem? Czy jeśli czegoś nie będzie na Instagramie, to oznacza to, że tego nie ma?

Instagram jest jednym z najpopularniejszych na świecie portali społecznościowych. Umożliwia użytkownikom i użytkowniczkom dodawanie zdjęć i filmów, ich edycję za pomocą specjalnych filtrów i dzielenie się nimi w portalach społecznościowych. Kontrowersyjnym zjawiskiem związanym z Instagramem może być instagramizacja świata – urządzenie i edytowanie rzeczywistości w taki sposób, żeby ładnie wyglądała w kadrze i dobrze prezentowała się na ekranie telefonów. Czy to prawdziwy świat czy to Instagram?

Ze zdjęciami, które znajdziesz w Materiałach dydaktycznych związana jest ciekawostka – jeden z kompletów zdjęć przedstawia San Francisco, miasto sławne -z powodu znajdującej się tam Doliny

Krzemowej – miejsca znanego na świecie jako centrum nowoczesnych technologii i start-upów. To siedziba wielu gigantów technologicznych m.in. Facebooka (właściciela Instagrama), Google (właściciela YouTube i Androida) czy Apple. Jednocześnie, od kilkunastu lat San Francisco zmagają się z problemem bezdomności. Sukces Doliny sprawił, że znacząco wzrosły tam koszty życia i wielu mieszkańców zwyczajnie nie stać na to, aby nadal tam mieszkać.

Ćwiczenie nr 2: Za ścianą (15 minut)

Podziel uczniów na grupy. Poproś o przeczytanie i analizę wybranych tekstów:

Propozycje tekstów do omówienia:

- „Dziewczyna z zapłakami” - H.Ch. Andersen
- „Serce” – Edmondo de Amicis
- „Opowieść wigilijna” – Charles Dickens
- „Mikołaj” – Paweł Sołtys/Pablopavo
- „Na Bałutach jeszcze Polska” – Lidia Ostałowska
- „Trafny wybór” (s. 52-57) – J. K. K. Rowling

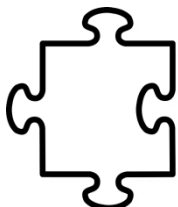

Teksty zostały uszeregowane w kolejności od najprostszego do najtrudniejszego. Pierwsze trzy teksty dostępne są w Bibliotece Internetowej Wolne Lektury. Ich fragmenty znajdziesz również w Materiałach dydaktycznych. Tekst piosenki Pawła Sołtysa „Mikołaj” łatwo znaleźć w Internecie. Pozostałych dwóch tekstów najlepiej szukać w bibliotece szkolnej. **Uwaga, w reportażu „Na Bałutach jeszcze Polska oraz we fragmencie powieści „Trafny wybór” pojawiają się wulgaryzmy.**

Uczniowie w grupach odpowiadają na pytania: czego dotyczy omawiana sytuacja? Kto i dlaczego ponosi za nią odpowiedzialność? Czy i w jaki sposób można zmienić sytuację bohaterów? Na forum całej klasy przedstawiają najważniejszy wniosek, jaki ich zdaniem płynie z lektury tekstu. Zwróć uwagę

uczniów, ż przedstawione sytuacje rozgrywają się na przestrzeni wielu lat, a jednak w pewien sposób są do siebie podobne, a za pomocą różnych gatunków literackich (baśń, piosenka, reportaż, powieść) można mówić o tych samych problemach.

Kreatywnie po godzinach: jeśli w Twojej klasie są jakieś miłośniczki lub miłośnicy książek możesz polecić im książkę Anny Cieplak „Ma być czysto”. Bohaterkami są dwie, piętnastoletnie dziewczyny, których przyjaźń zostanie wystawiona na próbę przez „trudne sytuacje życiowe”, o których dyskutowaliście podczas zajęć: biedę, bezrobocie, samotność.

II wariant tego ćwiczenia (15 minut)

Posłuchajcie dwóch piosenek o Warszawie:

Sen o Warszawie – Czesław Niemen <https://www.youtube.com/watch?v=ePNUSmH3dMI>

Mikołaj – Pablopavo i ludziki: <https://www.youtube.com/watch?v=gWLJZAzGQHo>

Teksty piosenek łatwo znaleźć w Internecie. Możesz je wydrukować i rozdać uczniom.

Porozmawiajcie – jaki jest obraz miasta w każdym z utworów? Kim są ich bohaterowie? Jakie są ich historie? Czym się od siebie różnią? Czy i z jakimi trudnościami muszą zmagać się bohaterowie? Czy miasto jest dla nich przyjazne? Dlaczego tak?/ Nie?

Podsumowanie (10 minut)

Poproś uczniów o refleksję na temat zajęć. Wyjaśnij, że trudna sytuacja życiowa nie zawsze jest winą jednostki i dlatego ważne jest, aby dana osoba mogła liczyć na wsparcie i pomoc ze strony

społeczeństwa. Bardzo często z trudnymi sytuacjami zmagają się ludzie, których codziennie mijamy na ulicy, spotykamy w sklepie lub na przystanku.

1.3. Inne spotkania

Temat:	Inne spotkania
Czas trwania	2 x 45 minut
Metody	Spotkanie z praktykami, dyskusja
Materiały	Spis organizacji pozarządowych zajmujących się wspieraniem osób zagrożonych marginalizacją (→ materiały dydaktyczne).
Grupa wiekowa	12-14 lat
Przedmioty	Lekcja wychowawcza, wiedza o społeczeństwie, religia, etyka

Przygotowanie do lekcji:

Zapytaj uczniów: czy w twojej miejscowości mieszkają osoby z doświadczeniem bezdomności? W jaki sposób można im pomóc? Czy miasto/ludzie pomagają im w jakikolwiek sposób? Czy znają takie organizacje? Poinformuj, że na następnych zajęciach spotkacie się z przedstawicielami takiej organizacji. Poproś uczniów o przygotowanie kilku pytań, jakie chcieliby zadać.

W Polsce działa wiele organizacji niosących pomoc ludziom bezdomnym. Warto wymienić kilka największych z nich:

Towarzystwo św. Brata Alberta – działające na terenie całej Polski jest pierwszą w kraju organizacją pozarządową, która zajęła się pomocą osobom bezdomnym. Zrzesza 2500 członków zorganizowanych w 67 kołach. Każde koło stara się zorganizować schronisko, kuchnię lub inną formę pomocy ludziom bezdomnym i ubogim: (za: https://www.bratalbert.org/czym_sie_zajmujemy.html).

Fundacja Barka – organizacja pozarządowa z założona w roku 1989. Działa na terenie całej Polski w obszarze zaniedbanych grup społecznych, prowadzi dla nich m.in. domy pomocy. Walczy m.in. z wykluczeniem społecznym. Siedziba organizacji znajduje się w Poznaniu (za: <http://barka.org.pl/>).

Fundacja Zupa na Plantach - organizacja pozarządowa z Krakowa. Fundacja Zupa jest organizacją non-profit, istnieje od października 2018 roku. Jej założycielami były osoby zaangażowane w inicjatywę Zupa na Plantach, mającą na celu codzienne spotkania z bezdomnymi (za: <http://zupanaplantach.pl/fundacja-zupa/>)

Wrocławska Spółdzielnia Socjalna – przedsiębiorstwo społeczne z Wrocławia. Spółdzielnia stara się łączyć dwa cele: ekonomiczny i społeczny. Z jednej strony pozyskuje odpłatne zlecenia, a z drugiej strony zyski inwestuje w zatrudnienie osób trwale bezrobotnych. (za: <http://wss.org.pl/o-nas/>).

Pomoc osobom z doświadczeniem bezdomności niosą również ludzie i organizacje działający w mniejszych miastach. Często impuls do działania może wyjść od jednej osoby. Ciekawym przykładem może być konińska Jadłodzielnia. Krótki materiał na jej temat znajdziesz w Materiałach dydaktycznych. W waszej miejscowości nie ma takiego problemu? To wspaniale! Zaplanujcie spotkanie z inną organizacją wspierającą osoby najstarsze.

Podsumowanie

Przedyskutujcie z uczniami, w jaki sposób organizacje niosą pomoc osobom bezdomnym. Czy zdaniem uczniów jest ona skuteczna? Dlaczego tak/ nie? Jakie cele powinna sobie postawić organizacja, która chce pomóc?

2. Chcę, mogę, pomagam

Scenariusze koncentrują się na wzmacnianiu umiejętności z obszaru kompetencji społecznych i obywatelskich oraz związanych z nimi predyspozycji osobowościowych, taki jak uważność, empatia, kreatywność i chęć do działania. Uczniowie i uczennice kształtują poczucie własnej sprawczości związanej z możliwością działania na rzecz innych osób. Zdobędą również wiedzę z zakresu funkcjonowania instytucji pomocowych oraz sektora organizacji pozarządowych w Polsce.

Cel główny: zdobycie wiedzy na temat możliwości przeciwdziałania przeciwnościom społecznym.

Cele szczegółowe:

Uczeń/uczennica:

1. Potrafi wymienić najważniejsze instytucje rządowe i organizacje pozarządowe, które niosą pomoc osobom w trudnej sytuacji życiowej;
2. Potrafi rozróżnić pomoc instytucjonalną od pomocy pozainstytucjonalnej;
3. Potrafi wskazać różne możliwości zaangażowania społecznego w pomaganiu innym.
4. Dokonuje prezentacji własnego stanowiska na forum publicznym.
5. Doskonali umiejętności z zakresu przedsiębiorczości (planowania, organizacji, systematyczności, kreatywności, komunikacji, pracy w zespole).
6. Doskonali umiejętność wyszukiwania i selekcjonowania informacji.

2.1. Chcę, mogę, pomagam

Temat	Chcę, mogę, pomagam
Czas trwania:	45 minut
Metody dydaktyczne	Burza mózgów, dyskusja, praca w grupach, gry dydaktyczne, filmy edukacyjne.
Materiały dydaktyczne	Karty do gry <i>Historie z tego świata</i> ,
Poziom trudności	11-14
Lekcje	Lekcja wychowawcza, wiedza o społeczeństwie, etyka, religia

Przebieg zajęć

Wprowadzenie (10 minut)

Przedstaw podsumowanie poprzedniej lekcji. Przypomnij *Historie z tego świata* i historie osób, które odgadywali wtedy uczniowie. Rozpocznij krótką dyskusję: czy należy pomagać innym? Dlaczego warto to robić? Odpowiedzi zapisywane są na tablicy.

Opcjonalnie, w przypadku, gdy gra nie była wykorzystywana na poprzedniej lekcji – uczniowie wysłuchują utworu „Dziwny jest ten świat” Czesława Niemena. Nauczyciel rozpoczyna krótką dyskusję: o czym jest ta piosenka? Czy należy pomagać innym? Dlaczego warto to robić?

Ćwiczenie nr 1: Historie z tego świata 2 (15 minut)

Uczniowie zostają podzieleni i pracują w grupach. Każda grupa otrzymuje losowo wybraną kartę z jedną historią. Wspólnie poznają historię na karcie i próbują odpowiedzieć na pytania: co należałoby zrobić, żeby zmienić los bohaterów i bohaterek kart na lepszy? Kto musiałby to zrobić? Odpowiedzi zapisują na kartkach papieru. Następnie przedstawiają je pozostałym.

Odpowiedzi, które mogą się pojawić to m.in.: petycje online i w rzeczywistości, akcje w Internecie z wykorzystaniem mediów społecznościowych, zbiórki charytatywne, pomoc określonych instytucji, takich jak MOPS czy PUP; przedyskutuj z uczniami stopień ich skuteczności, spróbujcie ocenić czy są one długo czy krótkotrwałe?

Oni to robią (10 minut)

Zaprezentuj uczniom przykłady akcji społecznych, w których biorą udział ich rówieśnicy:

1. Kurtki na drzewach/*Free on tree*. Akcja wymyślona przez 10-letniego chłopca. Ciepłe kurtki dla potrzebujących zostały powieszone na drzewach, tak żeby każdy mógł je łatwo znaleźć.

Więcej informacji: <https://mamadu.pl/139797,cieple-kurtki-na-drzewach-to-pomoc-dla-bezdomnych>.

2. Łejery! Dzień dziecka z dziećmi z Dworca Brześć. Poznańska szkoła podstawowa organizuje dzień dziecka dla dzieci z Czechenii, których rodzice starają się o status uchodźcy i ochronę prawną w naszym kraju. Więcej informacji: <https://zrzutka.pl/nyhr4p>
3. Piątki dla klimatu. Młodzi ludzie, nastolatki ze wszystkich krajów biorą udział w strajku szkolnym, aby zwrócić uwagę dorosłych na problemy związane ze zmianami klimatycznymi. Inspiracją dla nich stała się 16-letnia Szwedka, Greta Thunberg. Więcej informacji: <https://act.greenpeace.org/page/38454/petition/8>
4. Jadłodzielnie. Zamiast wyrzucać jedzenie, można przekazać je innym. Często wystarczy zwykła szafka. W ten sposób wspiera się nie tylko potrzebujących, ale też ogranicza marnowanie jedzenia. Jadłodzielnie działają zarówno w dużych miastach, jak i w małych miasteczkach. Dzielić można się nie tylko jedzeniem, ale też książkami czy ubraniami.

Zapytaj uczniów i uczennice, jakie jest ich zdanie na temat omawianych przedsięwzięć? Czy ich zdaniem są skuteczne i potrzebne? Czy potrafią wymienić inne przykłady podobnych działań? A może sami angażują się w działalność jakiejś organizacji? Czy w Waszej szkole działa Koło Wolontariatu? Jeśli tak, to czym się zajmuje?

Dobrowolna, nieodpłatna i świadoma działalność na rzecz innych osób lub całego społeczeństwa to **wolontariat**. Wolontariuszem można zostać bez względu na wiek, chociaż niektóre formy wolontariatu wymagają pełnoletności. Niezależnie od wieku, niezbędne jest zawarcie umowy między wolontariuszem/wolontariuszką a organizacją, z którą on lub ona współpracuje. Dodatkowe przykłady kampanii i akcji społecznych znajdziesz między innymi na portalu internetowym Kampanie Społeczne.

Nasi rodzice i dziadkowie też pomagali, kiedy byli dziećmi. Jedną z najstynniejszych akcji pomagania była „Niewidzialna ręka”. „Niewidzialna ręka” miała na celu pomoc ludziom starszym, chorym i w ogóle wszystkim tym, którzy potrzebowali pomocy. Tylko w latach 50' XX w. 2 mln dzieci zrobiło dziesięć milionów dobrych uczynków. Książkę o tym napisał Maciej Wasielewski („Niewidzialna ręka”).

Podsumowanie (10 min)

Poproś uczniów o refleksję na temat zajęć. Czy działanie na rzecz innych osób wydaje im się proste czy raczej trudne? Dlaczego – i czy w ogóle – warto to robić? Spróbujcie wspólnie sformułować jak najwięcej argumentów. Podsumowując możesz powiedzieć, że jest wiele powodów, dla których pomagamy innym. Każdy z nich jest wystarczająco dobry.

2.2 Działamy na 5!

Temat	Działamy na 5! – projekt edukacyjny
Czas trwania	Około dwóch tygodni, prezentacja: 45 minut
Metody	Projekt edukacyjny
Materiały	Karta projektu (→ materiały dydaktyczne)
Grupa wiekowa	13-14 lat
Przedmiot	Wiedza o społeczeństwie, lekcja wychowawcza

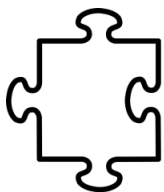
Wprowadzenie

Realizowanie ciekawych i potrzebnych działań niejednokrotnie oznacza konieczność starania się o pieniądze. Powiedz uczniom/uczennicom, że celem zajęć będzie zaplanowanie ciekawej akcji, która zachęci potencjalnych darczyńców do wspierania ich przedsięwzięcia. Przedstaw uczniom następujące tematy zadań:

1. *Wasza organizacja zbiera na autobus z książkami, które będzie wypożyczać osobom bezdomnym.*
2. *Wasza organizacja zbiera na utworzenie ogrodu społecznego, w którym mieszkańcy będą mogli wspólnie uprawiać warzywa, spotykać się i rozmawiać.*
3. *Wasza organizacja zbiera na organizację półkolonii dla dzieci/młodzieży w okresie ferii letnich.*

55

Kreatywnie po godzinach: podane powyżej tematy są przykładowe. Każda z grup może przedstawić własny pomysł, ważne, żeby był on użyteczny nie tylko dla grupy, ale także dla szerszej społeczności.

Podziel klasę na zespoły. Optymalnie, w każdym zespole powinno znaleźć się od 3 do 6 osób. Każdy z zespołów powinien wybrać lidera/liderkę. Każda grupa powinna otrzymać Kartę projektu, którą będzie wypełniać na bieżąco (wzór karty projektu znajdziesz w materiałach dydaktycznych). Przedstaw spodziewane rezultaty – trzy akcje zachęcające potencjalnych darczyńców do wspierania ich przedsięwzięcia. Realizacja projektu powinna przebiegać poza godzinami lekcyjnymi. Harmonogram realizacji projektu może wyglądać następująco:

1. Zebranie, selekcjonowanie i analiza informacji dotyczących obszarów, w jakich działają i dostępnych źródeł finansowania (finansowanie społecznościowe, fundraising, czyli pozyskiwanie darczyńców, zbiórki, pozyskiwanie sponsorów, akcje charytatywne, 1% podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego)
2. Opracowanie charakterystyki przedsięwzięcia (poszukiwanie odpowiedzi na pytanie: co zrobimy? W jaki sposób? Jakie zasoby będą nam potrzebne do realizacji przedsięwzięcia?)
3. Podział zadań i realizacja przedsięwzięcia (wykonanie materiałów: prezentacji, ew. koncepcji materiałów reklamowych, broszur, filmu, zdjęć, wywiadów, itp.);
4. Przygotowanie sprawozdania, publiczna prezentacja rezultatów pracy.

2.3. Czy Polska jest krajem wspierającym osoby najstarsze?

Temat	Czy Polska jest krajem wspierającym osoby najstarsze?
Czas trwania	45 minut
Metody	Debata oksfordzka
Materiały	Nie dotyczy
Grupa wiekowa	13-14 lat
Przedmiot	Lekcja wychowawcza, wiedza o społeczeństwie

Przed zajęciami:

Przedstaw klasie na czym polega debata oksfordzka. Przedstaw jej zasady (znajdziesz je w rozdziale → **Metody pracy**). Podzielcie się w klasie rolami: wyłoń dwie drużyny debatanów/debatantek. Wybierzcie marszałka/marszałkinię – osobę, której zadaniem będzie moderowanie przebiegu debaty (do obowiązków tej osoby należeć będzie: udzielanie głosu, przestrzeganie, żeby każda ze stron miała taką samą ilość czasu, przestrzeganie jakości debaty) oraz publiczność, która będzie miała prawo zadawania pytań (i która będzie odpowiadać za werdykt). Poproś uczniów o przygotowanie adekwatnych materiałów. Przykładowe artykuły prasowe dla każdej z grup znajdziesz w Materiałach dydaktycznych.

Jeśli uznacie to za wskazane, możecie zaprosić na debatę uczniów/uczennice i przedstawicieli/przedstawicielki kadry pedagogicznej z innych klas.

Przebieg zajęć:

Wprowadzenie

Salę można podzielić na dwie sekcje. Naprzeciw siebie usiądą dwa zespoły debatanckie. U szczytu/pośrodku powinno znaleźć się miejsce dla Marszałka lub Marszałkini, naprzeciw powinna siedzieć publiczność i ewentualnie sędziowie.

Przebieg debaty

Debatę otwiera Marszałek, który przedstawia drużyny, sędziów, omawia zasady debaty i zasady udzielania głosu poszczególnym mówcom. Rolą Marszałka jest sprawne zarządzanie przebiegiem debaty, włączenie w nią publiczności, a na końcu również wygłoszenie podsumowania. Debata toczy się wokół tezy. Jedna grupa stara się ją udowodnić, druga obalić. Mówcy i mówczynie zabierają głos naprzemiennie starając przedstawić argumentację swojej drużyny i zbić argumenty przeciwników.

Debata podzielona jest na pewną liczbę wystąpień, która równa się liczbie uczestników debaty. Każda debata musi kończyć się werdyktem, za opracowanie którego odpowiedzialny jest zespół sędziów lub publiczność. Powinni oni przestrzegać następujących zasad: być obiektywni, oceniać debatę z punktu osoby niezaangażowanej w temat, nie dyskryminować uczestników debaty, oceniać wyłącznie sposób argumentacji i siłę samych argumentów.

Dodatkowe informacje na temat debaty można znaleźć w przewodniku Kształcenie postaw przedsiębiorczych wydanym przez Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży w Poznaniu i dostępnym online: <http://www.spoldzielnie.org/catp,125>

Przydatny przewodnik na temat tego, jak zorganizować debatę przygotowała również Polska Akcja Humanitarna, jest on również dostępny online: https://www.pah.org.pl/app/uploads/2017/06/2017_dlaszkol_kampania_zrobpokoj_poradnik_jak_zorganizowac_debate.pdf

3. Współpraca buduje

Scenariusze koncentrują się na wzmacnianiu praktycznych umiejętności w zakresie pracy w zespole rozumianej jako umiejętność współdziałania oraz formułowania celów zbiorowych. Opierają się na założeniu, że wartość pracy zespołowej wynika jednocześnie z synergii, czyli z takiego współdziałania różnych czynników, którego efekt jest większy, niż suma poszczególnych, osobnych

działań. Scenariusze mają na celu pokazanie, że każda z ról jest jednakowo ważna. Na zajęciach wprowadzone zostają pierwsze elementy kooperatywu.

Cel główny: zdobycie wiedzy na temat wartości i zasad przedsiębiorczości społecznej, jako narzędzia alternatywnego do tradycyjnej działalności gospodarczej;

Cele szczegółowe:

Uczeń/uczennica:

1. Rozumie, na czym polega praca w zespole i łączy ją ze społeczną aktywnością.
2. Potrafi wskazać cele i zasady działania przedsiębiorstwa społecznego;
3. Doskonali umiejętność pracy w zespole, a także umiejętność współdziałania i komunikacji.

3.1. Zakładamy kooperatywę

Temat	Zakładamy kooperatywę
Czas trwania	2x 45 minut
Metody	Gra dydaktyczna
Materiały	Gra planszowa: plansza, pionki, karty, kostka, pionek.
Poziom trudności	10-14 lat
Przedmiot	Lekcja wychowawcza, wiedza o społeczeństwie

Wprowadzenie (10 minut)

Powiedz uczniom, że na zajęciach zagraacie w grę, podczas której stworzycie własne przedsiębiorstwo, w którym wszyscy będą mieli równe prawa. Przedstaw zasady:

Co-opoly jest kooperacyjną grą zespołową, co oznacza, że gracze muszą ze sobą współpracować, po to żeby z powodzeniem założyć i prowadzić kooperatywę. **Gra kończy się w chwili założenia przez grupę nowej kooperatywy.** Aby to osiągnąć gracze muszą wylosować z kart WYZWANIA kartę „załóż nową kooperatywę”, następnie wykonać wypisane

59

na niej zadania. Gracze przegrywają, jeśli podczas rozgrywki którykolwiek z nich zbankrutuje albo jeśli zbankrutuje sama kooperatywa.

Kooperatywa może zarabiać dzięki wykonywaniu przez graczy rozmaitych wyzwań z karty **ZADANIA**. Mogą to być kalambury (rysowanie, pokazywanie) lub tabu (zakazane słowa). Za poprawne wykonanie zadania kooperatywa zdobywa sumę pieniędzy wskazaną na karcie. Dodatkowe fundusze można zdobyć dzięki realizacji zadań z niektórych kart: ŚWIAT i ZASOBY. Uwaga jednak, karty te kryją w sobie również wiele niemiłych niespodzianek dla kooperatywy związanych ze stratą pieniędzy na rzecz banku.

Szczegółowe zasady znajdziesz w → materiałach dydaktycznych

Liczba uczestników: 2-12 + animator

Zanim rozpoczniesz:

1. Każdy z uczestników losuje kartę gracza. Na karcie znajdują się punkty startowe, na podstawie których bank wypłaca mu jednorazową bezzwrotną dotację. Na karcie znajdują się dodatkowo informacje o kosztach życia każdej postaci. Na podstawie tej informacji każdy z graczy powinien wpłacić do banku wskazaną sumę pieniędzy.
2. Gracze powołują kooperatywę: wymyślają nazwę kooperatywy, jej działalność, a także wpłacają określoną sumę na fundusz założycielski. Wysokość tej sumy gracze mogą ustalić samodzielnie, ale każdy z nich powinien wpłacić dokładnie taką samą kwotę.
3. **Początek gry.** Każdy z graczy rzuca kostką. Cała grupa stosuje się do zadań pojawiających się na planszy. Mogą to być ZADANIA, ZASOBY, ŚWIAT albo WYZWANIA.
4. Dwa razy w roku w dzień wypłaty kooperatywa może wypłacić wynagrodzenie swoim członków. Są to również jedyne dni (poza końcem roku) kiedy możliwe są przepływy finansowe między członkami kooperatywy.

Gra dopuszcza tylko dwie możliwości - albo wszyscy wygrywają albo wszyscy przegrywają. Dlatego uczy solidarności, pracy zespołowej oraz demokratycznego zarządzania. Głos każdego z uczestników gry ma takie samo znaczenie!

Trwają prace nad takim dopracowaniem gry, aby każda szkoła była w stanie skorzystać z niej samodzielnie. Tymczasem, warsztaty (nieodpłatnie) przeprowadzają Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych (woj. wielkopolskie) oraz 4C Centrum Ekonomii Społecznej (woj. zachodniopomorskie). Skontaktuj się z nimi, a na pewno chętnie wezmą udział w zajęciach.

Podsumowanie (5 minut)

Zapytaj uczniów, jakie są ich refleksje. Czym gra różniła się od tych, w które mieli okazję grać do tej pory? Co było w grze najłatwiejsze/najtrudniejsze? Powiedz, że w prawdziwym świecie również istnieją przedsiębiorstwa, które działają na rzecz swoich pracowników i w których wszyscy mają podobne prawa. To przedsiębiorstwa społeczne.

3.2. Współ w zespół

Temat	Współ w zespół
Czas trwania	45 minut
Metody	Praca w grupach
Materiały	4-5 koców, laptop/komputer podłączony do Internetu
Grupa wiekowa	10-14 lat
Przedmioty	Wiedza o społeczeństwie, lekcja wychowawcza

Temat zajęć został zainspirowany piosenką z Kabaretu Starszych Panów: „Jeśli kochać, to nie indywidualnie”. Piosenka może (ale nie musi) stanowić tło muzyczne do pierwszego z ćwiczeń. Jest dostępna nieodpłatnie na serwisie YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=yQNVB1ghR9c>

Wprowadzenie (10 minut)

Nauczyciel inicjuje dyskusję: jak myślicie czy piłkarz albo siatkarka mogą samodzielnie wygrać mecz? Czy jedna osoba może skonstruować samochód? Dlaczego tak?/nie? Ile osób potrzebnych jest do stworzenia filmu/napisania gry? Za co takie osoby mogłoby być odpowiedzialne? Przykłady zadań możecie wypisać na tablicy. Zapytaj, jak uczniowie i uczennice rozumieją pojęcie pracy zespołowej?

Ćwiczenie nr 1: Odwróć koc (15 minut)

Podziel klasę na grupy ok. 7-10-osobowe. Każda grupa rozkłada na podłodze koc. Na nim staje grupa osób – najlepiej 10 osób. Zadaniem grupy jest przewrócenie koca na drugą stronę. Co ważne - uczniowie nie mogą dotknąć ziemi. Przez cały czas każdy uczestnik zadania musi znajdować się na kocu.

Dzięki ćwiczeniu łatwo zaobserwować jak działa nasza grupa, jak sobie radzi z rozdziałem zadań i słuchaniem. Można w trakcie ćwiczenia zrobić chwilę pauzy i wskazać grupie, że podzielenie się zadaniami może pomóc. Warto wskazać, że większa współpraca zwiększy szanse na sukces.

Ćwiczenie nr 2: Firma z plusem (15 minut)

Praca w grupach 3-5 osobowych.

Podziel uczniów na grupy 3-5 osobowe. Każda z grup otrzymuje to samo zadanie z jedną zmienną. Tą zmienną jest dodatkowy cel, jaki firma powinna zrealizować. Zadanie polega na wypracowaniu przez grupy koncepcji firmy, która przy okazji, poprzez swoją działalność będzie realizować określony cel społeczny. Kartę dla tego zadania znajdziesz w → Materiałach dydaktycznych.

Przykład: **Zakład fryzjerski, który wspiera osoby bezdomne oferując im bezpłatne usługi**

Wybrane cele społeczne możesz zapisać na tablicy lub rozdać każdej z grup na kartce.

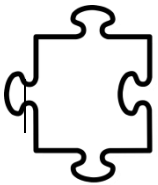
Przykładowe cele społeczne:

- Zatrudnienie osób z niepełnosprawnościami
- Pomoc dla lokalnego schroniska dla zwierząt
- Wsparcie osób bezdomnych
- Pomoc osobom ubogim
- Aktywizacja imigrantów

Kreatywnie po godzinach:

Cel może zostać określony również jako bardziej szczegółowy, np. wymyślcie swoją działalność gospodarczą (swoją firmę) w taki sposób, by dzięki niej móc zorganizować bezpłatne warsztaty dla dzieci z pobliskiego Domu Dziecka.

Koncepcja firmy powinna zawierać:

- Nazwa firmy, ewentualnie wraz z logo
- Krótki opis działalności firmy
- Podział obowiązków (jakie role w takiej firmie widzą dla siebie członkowie grupy)
- Sposób, pomysł w jaki ich firma będzie wspierać innych, realizując **(określony)** cel społeczny.

Ciekawym przykładem -takiej działalności są espadryle marki Toms – właściciel firmy wymyślił prostą zasadę: za każdą sprzedaną parę butów, najbardziej potrzebujące dzieci otrzymują buty dla siebie. Więcej informacji: <http://vumag.pl/newsy/toms-espadryle-z-misja/pfedm>

Podsumowanie (5 minut)

Podsumuj zajęcia prosząc każdego z uczniów o krótką refleksję: co ważnego odkryłeś/odkryłaś dla siebie podczas zajęć? Co daje praca w grupie? Czy byłbyś/byłabyś w stanie zrealizować te ćwiczenia samodzielnie?

3.3. Współpraca w planie

Temat	Współpraca w planie
Czas trwania	2x 45 minut
Metody	Film, dyskusja, praca w grupie
Materiały	Film „Dwaj ludzie z szafą”, rzutnik, laptop podłączony do Internetu.
Grupa wiekowa	12-14 lat
Przedmiot	Lekcja wychowawcza, język polski, wiedza o społeczeństwie, plastyka

Wprowadzenie (10 minut)

Nauczyciel inicjuje dyskusję: jak myślicie czy piłkarz może samodzielnie wygrać mecz? Czy jedna osoba może skonstruować samochód? Dlaczego tak?/Nie? Ile osób potrzebnych jest do stworzenia filmu/napisania gry? Za co takie osoby mogłyby być odpowiedzialne? Przykłady zadań można wypisać na tablicy. Zapytaj, jak uczniowie i uczennice rozumieją pojęcie pracy zespołowej?

Ćwiczenie nr 1: Dwaj ludzie z szafą (15 minut)

Obejrzyjcie etiudę filmową Romana Polańskiego „Dwaj ludzie z szafą” (15 minut).

„Dwaj ludzie z szafą” – etiuda filmowa nakręcona przez Romana Polańskiego w 1958 roku. Opowiada historię dwóch mężczyzn niosących szafę. Mężczyźni wędrują przez nieprzyjazny świat, w którym nie ma akceptacji dla ich odmienności (za: filmweb.pl).

Reżyser nakręcił ten film przy pomocy swoich przyjaciół: Marcina Kijowskiego (zdjęcia), Krzysztofa Komedy (muzyka), Henryka Kluby i Jakuba Goldberga (główni bohaterowie). Film dostępny jest nieodpłatnie na portalu YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=96SSKIFf0eM>

Dyskusja (10 minut)

Porozmawiaj z uczniami i uczennicami: o czym jest ten film? Możesz zadać następujące pytania pomocnicze: na jakie problemy natykają się dwaj główni bohaterowie? Co jest przyczyną tych problemów? Dlaczego otoczenie nie chce zaakceptować dwójki bohaterów? Czy nie jest tak, że często widzimy tylko szafę (może nią być cokolwiek – uzależnienie, ubóstwo, bezdomność)? Szafa przeraża nas na tyle, że przestajemy widzieć osobę, która ją niesie.

Powiedz uczniom i uczennicom, że film nakręcił Roman Polański ze swoimi przyjaciółmi. Zapytaj: czy mógłby nakręcić ten film sam? Dlaczego tak/nie? Porozmawiajcie o współpracy i podziale zadań w filmie (i nie tylko).

Ćwiczenie nr 2: Na planie (30 minut)

Podziel uczniów na grupy. Zadaniem każdej z grup jest przygotowanie – przy pomocy telefonu komórkowego - dwuminutowego filmu na temat „Współpraca”. Poproś każdą z grup o wynotowanie, kto odpowiadał za poszczególne zadania.

Przykładowe zadania:

Reżyseria, Aktorstwo, Zdjęcia, Scenariusz, Muzyka, Produkcja, Montaż, Charakteryzacja, Efekty specjalne, Scenografia.

Podsumowanie (15 minut)

Obejrzyjcie wspólnie nakręcone filmy. Poproś uczniów i uczennice o ich refleksje dotyczące pracy zespołowej i współpracy. Jak uczniowie i uczennice czuli się w swoich zadaniach? Dlaczego zdecydowali się właśnie na to (tworzenie scenariusza, występowanie na scenie, charakteryzacja czy reżyseria). Powiedz uczniom i uczennicom, że każdy z nich ma wyjątkowe zdolności i predyspozycje, które czasami zyskują dodatkową wartość podczas pracy w grupie. Zwróć uwagę, że dla filmu ważne było nie tylko to, kto go przygotował, ale także widzowie – jednym słowem całe otoczenie.

Praca w grupie pozwala osiągnąć **efekt synergii**. Jest to sytuacja, w której rezultat wypracowany przez zespół jest większy niż suma rezultatów wygenerowanych przez jednostki.

4. Spółdzielczość jest dla uczniów

Scenariusze koncentrują się na wzmacnianiu kompetencji związanych z przedsiębiorczością, takich jak: umiejętność planowania, wytrwałość, kreatywność i krytyczne myślenie, wiedza z zakresu matematyki. Opierają się na założeniu, że przedsiębiorczość uczniowska może być realizowana w wymiarze praktycznym poprzez spółdzielnię uczniowską. Scenariusze mają na celu pokazanie, że spółdzielczość uczniowska może być atrakcyjnym i użytecznym sposobem rozwijania ww. umiejętności.

Cel główny: Przekazywanie wiedzy na temat wartości i zasad przedsiębiorczości społecznej, jako narzędzia alternatywnego do tradycyjnej działalności gospodarczej;

Cele szczegółowe:

Uczeń/uczennica:

1. Potrafi przeanalizować otoczenie spółdzielni uczniowskiej – jego potrzeby i zasoby.
2. Potrafi wskazać nisze, w których mogłaby działać spółdzielnia uczniowska.
3. Przygotowuje (w zespole) prosty biznesplan na działalność spółdzielni uczniowskiej.
4. Potrafi wskazać czynniki potrzebne do powodzenia spółdzielni i czynniki, które mogą zadecydować o jej niepowodzeniu.
5. Doskonali umiejętności z zakresu przedsiębiorczości (praca w zespole, umiejętność planowania, zarządzanie ryzykiem, kreatywność i innowacyjność).
6. Rozumie, że szkoła jest również wspólnotą społeczną.
7. Potrafi opisać swoimi słowami, czym jest spółdzielnia uczniowska.

4.1. Wiśniowa spółdzielnia

Temat	Wiśniowa spółdzielnia
Czas trwania	45 minut
Metody	Analiza tekstu, dyskusja, burza mózgów, prezentacja uczniowska
Materiały	Tekst „Wiśniowa spółdzielnia”, komputer podłączony do Internetu.
Grupa wiekowa	10 – 12 lat
Przedmiot	Język polski, lekcja wychowawcza, wiedza o społeczeństwie

Wprowadzenie (10 minut)

Wyjaśnij, że celem lekcji będzie dyskusja na temat tego, czym jest przedsiębiorczość. Zapytaj, z czym kojarzy im się przedsiębiorczość? Czy można być przedsiębiorczym także w szkole?

Ćwiczenie nr 1: Wiśniowa spółdzielnia (10 minut)

Rozdaj uczniom tekst „Wiśniowa spółdzielnia”. Przedyskutujcie – w jaki sposób dzieci z Bullerbyn chciały dorobić do kieszonkowego? Jaką podjęły decyzję? Co zdecydowało o sukcesie? Jak podzieliły się pieniędzmi? Czy inny podział byłby możliwy? Jeśli tak, to jaki sposób? Pytanie pomocnicze: czy jeśli drzewa wiśniowe należały tylko do trójki dzieci, to podział pieniędzy za sprzedane wiśnie mógłby być inny? Co, ich zdaniem odróżnia inicjatywę Dzieci z Bullerbyn od zwykłego sklepu, w którym można kupić wiśnie?

„Wiśniowa spółdzielnia” to fragment książki „Dzieci z Bullerbyn” Astrid Lindgren. Znajdziesz ją na pewno w bibliotece szkolnej.

Ćwiczenie nr 2: Spółdzielnie uczniowskie są wśród nas (15 minut)

Zapytaj uczniów i uczennice czy taka inicjatywa byłaby możliwa również dzisiaj? Czy mogłaby się zajmować? Przykłady zapisujcie na tablicy. Następnie powiedz uczniom, że w Polsce i na świecie działają spółdzielnie uczniowskie. Podziel klasę na grupy. Każdą z grup poproś o znalezienie kilku przykładów spółdzielni uczniowskich działających w Polsce. Po wykonaniu zadania poproś o przedstawienie najciekawszych inicjatyw. Czym zajmują się te spółdzielnie? Dlaczego poszczególne grupy uznały je za interesujące?

W podsumowaniu dyskusji spróbujcie ustalić, czym jest spółdzielnia uczniowska? Wasza definicja może brzmieć na przykład tak:

Spółdzielnia uczniowska jest działającą w szkole grupą osób, w której wszyscy mają równe prawa, i które zebrały się razem, żeby zrealizować wspólne cele.

Zakończenie (10 minut)

Zapytaj uczniów i uczennice o ich refleksje. Czy uważają, że taka inicjatywa może być potrzebna? Czy uważają, że spółdzielnia mogłaby działać również w ich szkole? Czym mogłaby się zajmować?

Kilka przykładów spółdzielni uczniowskich znajdziesz w Treściach nauczania oraz w Materiałach dydaktycznych. Ciekawe przykłady spółdzielni uczniowskich znajdziesz także w Internecie, na przykład na stronie internetowej Funduszu Młodzieżowego (<https://funduszmlodziezowy.pl/>).

4.2. Poznajemy się – SU po sąsiedzku

Temat	Poznajemy się – SU po sąsiedzku
Czas trwania	90 minut
Metody	Spotkania z praktykami
Materiały	Komputer z dostępem do Internetu, rzutnik

Grupa wiekowa	12-14 lat
Przedmiot	Lekcja wychowawcza, wiedza o społeczeństwie

Przygotowania do lekcji

Powiedz uczniom i uczennicom, że celem zajęć będzie poznanie działających po sąsiedzku spółdzielni uczniowskich. Obejrzyjcie film przedstawiający działalność Spółdzielni Uczniowskiej VZÓR.

Link: <https://www.youtube.com/watch?v=QJw1-Toajw8>

Następnie zapytaj uczniów o wrażenia i zaprosz ich do dyskusji – czy w waszej szkole istnieje potrzeba stworzenia spółdzielni uczniowskiej? Dlaczego tak/nie? Czym mogłaby się zajmować taka spółdzielnia?

Zapowiedz, że następnym razem spotkacie się z uczniami i uczennicami, którzy działają w spółdzielni uczniowskiej. Poproś o przygotowanie pytań.

W Polsce działa około 5 000 spółdzielni uczniowskich. Najnowsze informacje na ich temat zbiera Fundacja Rozwoju Przedsiębiorczości Uczniowskiej (<http://www.frsu.pl/>).

Bardzo często spółdzielnie młodych ludzi wspierane są przez spółdzielnie dorosłych, w tym m.in. przez powszechną Spółdzielnię Spożywców „Społem”. Nawiązanie kontaktu z najbliższym Społem może być okazją do poznania również spółdzielni uczniowskich.

4.3. Spółdzielnia uczniowska

Temat	Spółdzielnia uczniowska
Czas trwania	90 minut
Metody	Projekt edukacyjny
Materiały	Karty projektu, laptop podłączony do Internetu, infografiki dotyczące zakładania spółdzielni uczniowskiej (zob. Materiały dydaktyczne).
Grupa wiekowa	12-14 lat

Wprowadzenie

Powiedz uczniom, że ich zadaniem podczas tych zajęć będzie opracowanie pomysłu na działalność spółdzielni uczniowskiej z uwzględnieniem organizacji pracy i potrzeb odbiorców.

Podziel klasę na grupy od 4-6 osób. Każdej grupie rozdaj kartę projektu.

Karta projektu zawiera kilka zadań, które każda grupa powinna zrealizować:

1. Pomysł biznesowy – czym będzie się zajmowała wasza spółdzielnia? Co będzie niezbędne do realizacji tego przedsięwzięcia? Kto może wam w tym pomóc?
2. Tworzymy biznesplan - dopracujemy nasz plan od strony biznesowej. Musimy odpowiedzieć na pytania: na czym spółdzielnia będzie zarabiać? Jakie będzie miała koszty? Jaki jest produkt/usługa oferowana przez spółdzielnię? Czy taka usługa/produkt już istnieją? Jaki problem rozwiąże wasza spółdzielnia?
3. Cele społeczne – jakie cele społeczne może realizować Wasza spółdzielnia? Czy są jakieś grupy, które chcielibyście wspierać? (Podpowiedzi: inni uczniowie, mieszkańcy waszej miejscowości, osoby starsze, dzieci i wiele, wiele innych).
4. W jaki sposób wypromujecie waszą działalność?
5. Publiczne zaprezentowanie pomysłu – przedstawcie swój pomysł i przekonajcie do niego komisję konkursową.

Tę część pracy uczniowie powinni wykonać samodzielnie. Jednocześnie ważne jest, aby mogli konsultować się z nauczycielem w określonym czasie. Konsultacje mogą przebiegać między innymi przy wykorzystaniu komunikatorów internetowych.

Publiczne przedstawianie swoich pomysłów – i przekonywanie do niego innych (znane również jako *pitching*) jest bardzo ważną częścią każdej pracy. Wykorzystywane jest nie tylko podczas poszukiwania środków na inwestycje, w tym start-up, ale także podczas

poszukiwania pracy. Co więcej, publiczna prezentacja najlepszych pomysłów może zwiększyć motywację uczniów do działania

Podsumowanie (45 min)

Zorganizuj publiczną prezentację opracowanych projektów. Przedyskutujcie ich mocne i słabe strony. Poproś uczniów o refleksję – co sprawiło im największą trudność? Co dało najwięcej satysfakcji? Czy chcieliby naprawdę realizować swój pomysł?

Jeśli tak, opowiedz im, w jaki sposób zakłada się spółdzielnię (→ zobacz materiał w treściach nauczania: **Spółdzielczość jest dla uczniów**). Przedstaw prawa i obowiązki spółdzielcy.

5. Jak oni to robią? Przedsiębiorczość społeczna w Polsce i na świecie

Scenariusze koncentrują się na wzmacnianiu kompetencji związanych z przedsiębiorczością. Ich celem było połączenie umiejętności z obszaru przedsiębiorczości i nowych technologii (takich jak np. obsługa mediów społecznościowych) z elementami wrażliwości społecznej. Uczniowie i uczennice poznają również podstawowe zasady funkcjonowania sektora gospodarki społecznej, a także przykłady takich inicjatyw ze swojej najbliższej okolicy, Polski i świata.

Cel główny:

Rozbudzenie świadomości na temat patriotyzmu lokalnego, znaczenia społeczności lokalnej

Cele szczegółowe:

Uczeń/uczennica:

1. Potrafi przedstawić najważniejsze postaci ruchu spółdzielczego i pracy organicznej: Stanisława Staszica, Piotra Wawrzyniaka, Augustyna Szamarzewskiego, Karola Marcinkowskiego, Zofii i Anieli Tułodzieckich, Romualda Mielczarskiego, Jana Wolskiego, Stanisława Stefczyka, Marii Orsetti.

2. Wie, że polski ruch spółdzielczy narodził się w XIX i był jednym z elementów walki z zaborcą.
3. Potrafi podać przykłady spółdzielni socjalnych i/lub spółdzielni uczniowskich działających w okolicy i potrafi wyszukać informacje na temat tego typu inicjatyw w Internecie.
4. Potrafi wskazać korzyści płynące z funkcjonowania spółdzielni socjalnej i /lub spółdzielni uczniowskiej dla otoczenia lokalnego.
5. Potrafi wymienić i omówić przykładowe wartości spółdzielcze.

5.1. Spółdzielcze historie

Temat	Spółdzielcze historie
Czas trwania	45 minut
Metody	Praca w grupach, burza mózgów, dyskusja
Materiały	Notatki z historiami bohaterów i bohaterek, wzory grafik Instagram i FB (zob. Materiały dydaktyczne)
Grupa wiekowa	12-14 lat
Przedmiot	Historia, lekcja wychowawcza, wiedza o społeczeństwie

Wprowadzenie (10 minut)

Powiedz, że na rozwój ruchu spółdzielczego mieli wpływ zaangażowani ludzie, którzy współpracując ze sobą działali na rzecz wspólnego, społecznie istotnego celu. Obok celów gospodarczych ważne były również cele społeczne, jakie chcieli osiągnąć. Warto zapisywać na tablicy istotne hasła, jak np.: spółdzielczość, kooperacja, samopomoc, ekonomia społeczna.

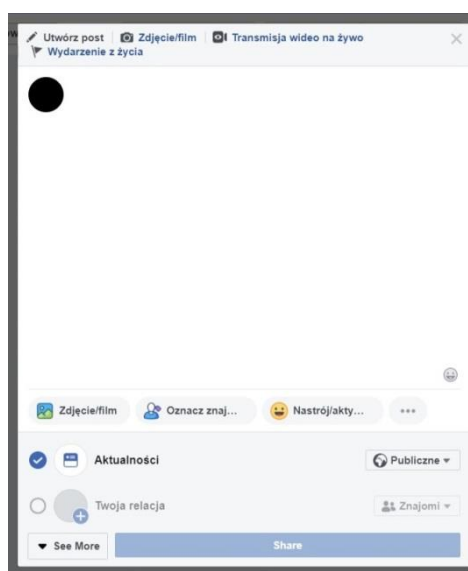
Ćwiczenie nr 1: Lepszy profil (20 min)

Jednym z problemów spółdzielczości jest to, że niezbyt dobrze wypada w mediach. Wydaje się mało ciekawa, a czasem nawet przygnębiająca. Zaproponuj uczniom i uczennicom wcielenie się w rolę specjalisty/specjalistki ds. PR i pomoc w zmianie wizerunku.

Podziel uczniów i uczennice w grupy. Każda z grup otrzymuje krótką notkę o konkretnej osobie związanej z ruchem spółdzielczym. Na tej podstawie tworzy:

- Krótki wpis na dowolnym portalu społecznościowym prezentujący jej postać i działalność – przedstaw się, zachęć innych do śledzenia Twojej działalności.
- Możliwe portale społecznościowe, np. Facebook, Instagram, Snapchat, Twitter można wybrać jeden – dobrze przygotować i wydrukować wzór (wzory znajdziesz w Materiałach dydaktycznych).

- Komunikacja powinna być dostosowana do współczesnego odbiorcy i do danego środka komunikacji, jeśli na FB to warto pamiętać o oznaczeniu miejsca, nastroju, dodaniu emotikonów. Jeśli na Twitterze, to należy pamiętać o krótkiej formie (maksymalnie 280 znaków). Jeśli na Instagramie to o # (hasztagu).
- Komunikacja na portalach społecznościowych opiera się na zdjęciach – warto postarać się i dodać odpowiednią grafikę do każdego wpisu.

- Prezentacja każdej osoby, grupy powinna być wsparta przez nauczyciela krótkim podsumowaniem i ewentualnym dodaniem brakujących informacji.

Osoby do wyboru: Augustyn Szamarzewski, Zofia i Aniela Tułodzieckie, Maria Orsetti, Edward Abramowski, Stanisław Staszic, Piotr Wawrzyniak, Jan Wolski i inni (ich charakterystyki znajdziesz w Materiałach dydaktycznych).

Po zakończeniu ćwiczenia poproś każdą z grup o zaprezentowanie rezultatów swojej pracy? Czy przedstawienie rezultatów swojej pracy. Co sprawiło im największą trudność? Czy ich zdaniem idee bohaterów i bohaterek, nad którymi pracowali również dzisiaj mogą być atrakcyjne? Dlaczego tak?/Nie?

Spróbujcie wspólnie zastanowić się, jakie wartości były ważne dla pierwszych spółdzielców? Spróbujcie je sformułować Czy i dzisiaj są one aktualne?

Międzynarodowe zasady spółdzielcze znajdziesz w Treściach nauczania (→ Międzynarodowe zasady spółdzielcze).

Podsumowanie (10 minut)

Poproś uczniów o refleksję. Jak oceniają działalność pierwszych spółdzielców? Czy takie działania są potrzebne również dzisiaj?

5.2. Przedsiębiorczo i społecznie

Temat	Przedsiębiorczo i społecznie
Czas trwania	45 minut
Metody	Wycieczka, wizyta studyjna, praca w grupach
Materiały	Karty zgłoszeniowe, Opisy inicjatyw (→ materiały dydaktyczne); komputer z dostępem do Internetu

Grupa wiekowa	12-14 lat
Przedmiot	Wiedza o społeczeństwie, lekcja wychowawcza

Wprowadzenie (10 minut)

Zarówno na świecie, jak i w naszym kraju nie brakuje inicjatyw, które łączą ze sobą cele biznesowe i społeczne. Przykładem takiej działalności może być spółdzielnia socjalna. Powiedz uczniom i uczennicom, że celem zajęć będzie poznanie i ocena ich działalności.

Wycieczka spółdzielcza - zwiedzacie polskie miasta: Kraków, Warszawę, Gdańsk?

A może planujecie tylko krótką wyprawę na sąsiednią ulicę? Warto wziąć pod uwagę cele społeczne. Wizyta w spółdzielni socjalnej albo innym przedsiębiorstwie społecznym może być dodatkowym edukacyjnym atutem takiej wycieczki.

W celu przygotowania planu wycieczki spółdzielczej najlepiej skontaktować się z najbliższym Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej (<http://wykazowes.ekonomiaspoleczna.gov.pl/>). Można również poprosić samych uczniów o znalezienie organizacji, którą chcieliby odwiedzić.

Nominacje (20 minut)

Podziel klasę na grupy. Każda z nich wcieli się w rolę jurorów, którzy oceniają przedsiębiorstwa w konkretnej kategorii konkursowej. Mogą to być kategorie: „Społeczne działanie”, „Najważniejszy jest człowiek”, „Super biznes”, „Innowacja”, „Młodzi spółdzielcy na medal”. Kategorie mogą zostać zmienione w zależności od planowanego rezultatu.

Następnie, rozdaj każdej z grup formularze zgłoszeniowe startujących inicjatyw. Najlepiej, żeby były to realne podmioty. Warto posiłkować się już nagrodzonymi, wyróżnionymi podmiotami, których baza znajduje się na stronach:

<http://www.ekonomiaspoleczna.gov.pl/Laureaci,i,certyfikowani,4097.html>, <https://www.konkurs-es.org/>, <http://www.zakupprospoleczny.pl/>. Przykładowe inicjatywy znajdziesz również w Materiałach dydaktycznych.

Przebieg ćwiczenia

- Każda z grup czyta przedstawione zgłoszenia i decyduje komu w ramach swojej kategorii przyznać 1, 2 i 3 miejsce.
- Każda z grup prezentuje swoje nominacje. Uwaga – warunek jest taki – aby inicjatywa uzyskała nominację w danej kategorii, wszystkie grupy muszą uzgodnić decyzję. Każda spółdzielnia może zostać nagrodzona tylko w jednej kategorii. Każda kategoria musi posiadać nagrodzone 3 miejsca. Grupy powinny używać argumentów i konkretnych faktów oraz odnieść się do trendów na rynku, mody by uzasadnić swój wybór.
- Podsumowanie – Każda z 10 - 15 inicjatyw uzyskała nominację. Warto zaprezentować wspólne po negocjacjach stanowisko.
- Efektem działania jest poznanie kilkunastu Spółdzielni wraz ze wskazaniem ich najmocniejszych stron.

Schemat:

15 inicjatyw:

- Nominacja „Społeczne działanie”, (miejsce 1, 2 i 3)
- Nominacja „Najważniejszy jest człowiek”, (miejsce 1,2 i 3)
- Nominacja „Super biznes”, (miejsce 1,2 i 3)
- Nominacja „Innowacja”, (miejsce 1,2 i 3)
- Nominacja „Młodzi spółdzielcy na medal” (miejsce 1,2 i 3)

10 inicjatyw:

- Nominacja „Społeczne działanie”, (miejsce 1, 2)

- Nominacja „Najważniejszy jest człowiek”, (miejsce 1,2)
- Nominacja „Super biznes”, (miejsce 1,2)
- Nominacja „Innowacja”, (miejsce 1,2)
- Nominacja „Młodzi spółdzielcy na medal” (miejsce 1,2)

5 inicjatyw – wersja krótka:

- Nominacja „Społeczne działanie” – jedna nagroda
- Nominacja „Najważniejszy jest człowiek”, jedna nagroda
- Nominacja „Super biznes”, jedna nagroda
- Nominacja „Innowacja”, jedna nagroda
- Nominacja „Młodzi spółdzielcy na medal” jedna nagroda

Spółdzielnie w Polsce zatrudniają najczęściej od kilku do kilkudziesięciu osób. Największa spółdzielnia świata działa w Hiszpanii. To Mondragon (Góra Smok). Roczne obroty Spółdzielni to nawet kilkanaście miliardów euro. Jej pracownicy są jednocześnie jej właścicielami, a pensja prezesa jest tylko 4 razy większa niż pensja przeciętnego pracownika. Dodatkowe informacje na temat tej spółdzielni znajdziesz tutaj: <https://www.mondragon-corporation.com/en/about-us/>

Podsumowanie (10 minut)

Podsumuj zajęcia prosząc uczniów o krótką refleksję – czy możliwe jest połączenie celów biznesowych ze społecznymi? Czy taki rodzaj działalności jest potrzebny? Czy powinien być promowany?/wspierany? Dlaczego tak/nie?

Konkurs na najlepsze przedsiębiorstwo społeczne naprawdę istnieje i jest organizowany co roku. Jego patronem jest Jacek Kuroń, nieżyjący już polityk, opozycjonista, działacz społeczny, dla którego wartości społeczne były bardzo ważne. Najlepsze przedsiębiorstwa społeczne przyjazne ekonomii społecznej jednostki samorządu terytorialnego mogą się również starać o Certyfikat Znaku Jakości Ekonomii Społecznej i Solidarnej przyznawany przez Ministerstwo Rodziny Pracy i Polityki Społecznej. Dodatkowe informacje na ten temat znajdują się tutaj: <https://www.znakjakosci.mrpips.gov.pl/>.

5.3 Czy wartości powinny mieć znaczenie w biznesie?

Temat	Czy wartości powinny mieć znaczenie w biznesie?
Czas trwania:	45 minut
Metody	Praca w grupach, debata
Materiały	nd
Grupa wiekowa	12-14 lat
Przedmiot	Wiedza o społeczeństwie, lekcja wychowawcza

Wprowadzenie (5 minut)

Przedsiębiorcy społeczni z całego świata deklarują, że tworzą gospodarkę w oparciu o wartości. W tym celu sformułowane zostało siedem zasad spółdzielczych. Możesz przedstawić uczniom te zasady, znajdziesz je w Treściach nauczania. Mówią one m.in. o tym, że przynależność do spółdzielni jest dobrowolna, obowiązuje w niej demokratyczne zarządzanie, członkowie uczestniczą w niej na równych zasadach. Ważna jest współpraca, możliwość kształcenia się, dostęp do informacji. Spółdzielnia troszczy się o społeczność lokalną, w której działa.

Debata: Czy wartości w powinny mieć znaczenie w biznesie?

Przedstaw klasie na czym polega debata „za i przeciw”. Opowiedz, jakie są jej zasady (znajdziesz je w podręczniku z opisem metod pracy). Podzielcie się w klasie rolami. Wyłoń dwie drużyny debatanatów/debatantek. Wybierzcie marszałka/marszałkinię – osobę, które zadaniem będzie moderowanie przebiegu debaty (do obowiązków tej osoby należeć będzie: udzielanie głosu, przestrzeganie, żeby każda ze stron miała taką samą ilość czasu, przestrzeganie jakości debaty (zob. załącznik) oraz publiczność, która będzie miała prawo zadawania pytań (i która będzie odpowiadać za werdykt).

Przebieg debaty

Salę można podzielić na dwie sekcje. Naprzeciw siebie usiądą dwa zespoły debatanckie. U szczytu/pośrodku znajdzie miejsce Marszałek/Marszałkini, naprzeciw niego publiczność i ewentualnie sędziowie.

Debatę otwiera Marszałek, który przedstawia drużyny, sędziów, omawia zasady debaty i zasady udzielania głosu poszczególnym mówcom. Rolą Marszałka jest sprawne zarządzanie przebiegiem debaty, włączenie w nią publiczności, a na końcu również wygłoszenie podsumowania. Debata toczy się wokół tezy. Jedna grupa debatanatów stara się ją udowodnić/ druga obalić. Mówcy i mówczynie zabierają głos naprzemiennie starając się przedstawić argumentację swojej drużyny i zbić argumenty przeciwników.

Debata podzielona jest na pewną liczbę wystąpień, która równa się liczbie uczestników debaty. Każda debata musi kończyć się werdyktem, za opracowanie którego odpowiedzialny jest zespół sędziów. Powinni oni przestrzegać następujących zasad: być obiektywni, oceniać debatę z punktu osoby niezaangażowanej w temat, nie dyskryminować uczestników debaty, oceniać sposób argumentacji i ich siłę.

Teza nr 1: W biznesie najważniejsze jest to, żeby zarabiać pieniądze.

Teza nr 2: Biznes nie może sprowadzać się wyłącznie do zarabiania pieniędzy.

6. Jestem stąd – działam tutaj

Scenariusze koncentrują się na wzmocnieniu kompetencji związanych z przedsiębiorczością społeczną i postaw obywatelskich. Ich celem jest wzmocnienie świadomości uczniów i uczennic dotyczącej ich sprawczości w społeczności lokalnej.

Cel główny: Rozbudzenie świadomości na temat patriotyzmu lokalnego, znaczenia społeczności lokalnej.

Cele szczegółowe:

Uczeń/uczennica:

1. Potrafi scharakteryzować swój region pod względem geograficznym i historycznym.
2. Potrafi wskazać największe potencjały swojego regionu i największe wyzwania, przed którymi ten region stoi.
3. Pozna najważniejsze kierunki rozwoju jego regionu.
4. Zna dobre przykłady współpracy na przykładzie lokalnym;
5. Wie, w jaki sposób może angażować się w działalność na rzecz swojej społeczności lokalnej.

6.1. Jestem stąd

Temat	Jestem stąd
Czas trwania	45 minut
Metody	mapowanie, dyskusja, praca w grupie
Materiały	Arkusze papieru, flamastry, Stare gazety, magazyny, itp.
Grupa wiekowa	10-12 lat
Przedmiot	Wiedza o społeczeństwie, geografia, lekcja wychowawcza

Wprowadzenie (5 minut)

Nasze miejscowości to nasze małe ojczyzny. Tu mieszkamy i za ten dom jesteśmy bezpośrednio odpowiedzialni. Możemy angażować się i wpływać na to, jak postrzegana jest nasza najbliższa okolica.

Ćwiczenie nr 1: Tworzymy mapę (15 minut)

Podziel uczniów na grupy. Zadaniem każdej będzie narysowanie mapy waszej okolicy i zaznaczenie na niej najważniejszych punktów, przy czym każda grupa dostaje nieco inną kategorię. Mogą to być:

- miejsca atrakcyjne dla turystów
- miejsca ważne dla całej społeczności
- miejsca, w których można znaleźć pomoc
- miejsca, które są najważniejsze dla samych uczniów.

Po zakończeniu zadania każda z grup prezentuje wyniki swojej pracy. Zapytaj, dlaczego wybrane zostały takie, a nie inne miejsca?

Ćwiczenie nr 2: Nakręcamy się lokalnie (15 minut)

Ćwiczenie może być kontynuacją poprzedniego ćwiczenia. Uczniowie i uczennice pozostają w grupach. Poproś uczniów o wybranie maksymalnie 5 miejsc ze wszystkich przedstawionych wcześniej i przygotowanie na ich podstawie plakatu promującego waszą miejscowość. Plakat powinien zawierać przynajmniej jeden obraz, a także slogan zachęcający potencjalnych podróżników do odwiedzenia waszego miejsca. Pamiętajcie, że warto się zastanowić, kogo tak naprawdę chcecie

zaprosić? Rodziny? Przedsiębiorców? A może młodych ludzi? Przykłady takich plakatów znajdziesz w Materiałach dydaktycznych.

Ćwiczenie nr 2/wersja 2: Nakręcamy się lokalnie (15 minut)

Zadanie polega na stworzeniu przez uczniów zarysu scenariusza filmu* promocyjnego swojej „małej ojczyzny”. Przed przedstawieniem zadania warto pokazać uczniom przykładowe filmy promocyjne miast (-warto pokazać kilka filmów by uczniowie mogli zauważyć schemat).

Nauczyciel, przedstawiając uczniom zadanie do wykonania, powinien wskazać założenia oraz elementy jakie powinni zawrzeć w materiale.

Najważniejsze założenia:

- Film powinien przedstawiać najatrakcyjniejsze miejsca;
- Film powinien zawierać elementy najbardziej charakterystyczne dla regionu, miejsca, miasta jakie będzie prezentowany.

Elementy do opracowania przez grupę:

- określenie miejsc jakie zostaną zaprezentowane w trakcie filmu
- czy wystąpią w nim aktorzy – czy mają to być określone osoby?
- muzyka, nastrój jaki zostanie zaprezentowany w filmie

*Praca nad scenariuszem może przebiegać według dwóch schematów

- 1) Notatka dla firmy, która wykona film – wskazanie na czym nam zależy, jakie efekt chcemy osiągnąć.
- 2) Gotowy scenariusz - tutaj należy opisać dokładnie sceny jakie będą miały miejsce, wraz z dialogami lub zarysem wypowiedzi postaci.

Duże miasta i małe miasteczka w różny sposób starają się zachęcić turystów, przedsiębiorców do przyjazdu. W bardzo ciekawy sposób robi to na przykład Łódź. *Don't invest in Łódź* – to właśnie kampania Łodzi zachęcająca

do inwestowania w mieście.⁵ Z kolei Białystok może się pochwalić interaktywną stroną Spółdzielni Spożywców Społem, na której możecie obejrzeć spółdzielczą (i nie tylko) historię miasta: <http://historiaspolem.pl/#>

Podsumowanie (5 minut)

Poproś uczniów o refleksję. Czego nowego dowiedzieli się o swoim regionie? Czy może on być atrakcyjny dla innych? Dlaczego tak/nie?

6.2 Wycieczka krajoznawcza

Temat	Wycieczka krajoznawcza
Czas trwania	2x 45 minut
Metody	Projekt uczniowski, praca w grupie, burza mózgów
Materiały	Papier, flamastry, przykłady gier miejskich i terenowych (Materiały dydaktyczne, zał. 6.2.), komputer podłączony do Internetu, rzutnik
Grupa wiekowa	12-14 lat
Przedmiot	Geografia, wiedza o społeczeństwie, lekcja wychowawcza

Wycieczka krajoznawcza

Powiedz uczniom i uczennicom, że ich celem jest współpraca przy zaplanowaniu wycieczki po miejscach szczególnie istotnych dla lokalnej społeczności. Podejmijcie decyzję, jakie miejsca odwiedzić. Następnie, podziel uczniów na grupy stosownie do liczby odwiedzanych miejsc. Zadaniem każdej z grup jest przedstawienie każdego z miejsc i przekazanie najważniejszych

⁵⁵ Dostęp przez: <https://uml.lodz.pl/aktualnosci/artukul/dont-invest-in-lodz-zobacz-spot-nowej-kampanii-promocyjneji-miasta-id26508/2019/3/11/> z dnia: 06.09.2019 r.

informacji na jego temat pozostałym uczestnikom. Pamiętajcie, że wycieczka nie może być nudna! Dlatego forma przekazu powinna być atrakcyjna, a postój w żadnym miejscu nie powinien przekraczać 5 minut. Szczególnie istotne miejsca mogą zostać przedstawione przez więcej niż jedną grupę, po to, żeby spojrzeć na nie z różnych perspektyw.

Przykładowe miejsca, które warto odwiedzić:

- Budynek urzędu miasta/gminy
- Lokalne centrum organizacji pozarządowych
- Ważna organizacja pozarządowa
- Główny plac
- Pomnik zasłużonej postaci
- Wyróżniający się pomnik przyrody
- Brzeg rzeki, jeśli ma ona istotne znaczenie dla lokalnych dziejów

Ciekawym sposobem na zwiedzanie swojego miasta może być gra miejska. Szeroki katalog gier miejskich dostępny jest pod adresem: <https://gryturystyczne.pl/index.php?id=101> Jeśli Wasza miejscowość nie posiada swojej gry, to może stworzysz ją wspólnie z uczniami?

6.3 Działam tutaj

Temat	Działam tutaj
Czas trwania	45 minut
Metody	Praca w grupie, projekt, prezentacja uczniowska, dyskusja
Materiały	Arkusze papieru, flamastry, komputer z dostępem do Internetu, karty projektu
Grupa wiekowa	12-14 lat
Przedmiot	Geografia, wiedza o społeczeństwie, lekcja wychowawcza

Wprowadzenie (10 minut)

Powiedz uczniom i uczennicom, że będziecie dyskutować o szansach i wyzwaniach, jakie stoją przed waszymi społecznościami. Zapytaj, co podoba im się w Waszej miejscowości, a co jest dla nich problemem? Przykłady wypisujcie na tablicy.

Przykłady problemów/potrzeb:

- Brak chodników/drogi dla rowerów wzdłuż głównej drogi
- Zaniedbane nadbrzeże rzeki
- Zaniedbany obiekt historyczny w okolicy
- Brak skateparku na osiedlu
- Biblioteka osiedlowa bez dostępu do nowych, popularnych książek
- Brak szafek w szkole
- Brak miejsca do spędzania czasu przez młodzież
- Niebezpieczne przejście przez drogę w okolicy szkoły
- Brak stojaków rowerowych przy szkole

Praca w grupach (25 minut)

Podziel klasę na grupy 5-6 osobowe. Rozdaj uczniom arkusz papieru i kartę projektu. Zadaniem każdej z grup jest opracowanie planu działania na rzecz rozwiązania wybranego problemu lokalnego lub zaspokojenia wybranych potrzeb lokalnej społeczności. Wybór zagadnień, nad którymi mają pracować grupy, można zostawić samym uczniom, można im przedstawić powyższe przykłady, można też np. na zasadzie losowania przydzielić grupom wybrane, dookreślone wg lokalnych warunków problemy.

Instrukcja dla uczniów: Zaplanujcie, co musielibyście po kolei i w jakim czasie zrobić, żeby rozwiązać wybrany problem. Wskażcie najważniejsze kroki, najbardziej efektywne działania.

Na kartce opiszcie:

- Cel (stan docelowy)
- Chronologiczną listę kilku głównych działań niezbędnych do osiągnięcia celu (z zaznaczeniem kluczowych)
- Sposoby dotarcia do mieszkańców, którzy mogą Was poprzeć (z zaznaczeniem kluczowych)

Etapy pracy nad zadaniem:

Etap 1. Wybór w grupie problemu/zapoznanie się z wylosowanym problemem

Etap 2. Ustalenie celu, stanu docelowego

Etap 3. Ustalenie chronologicznej listy działań niezbędnych do osiągnięcia celu

Etap 4. Określenie sposobów dotarcia do mieszkańców, zaangażowania ich, przekonania do działania

Etap 5. Prezentacja wyników prac grup przed klasą

Etap 6. Komentarz nauczyciela (na bieżąco oraz na koniec)

Podsumowanie (10 minut)

Przedstawcie i przedyskutujcie rezultaty prac. Czy rozwiązanie problemów jest prostym czy trudnym procesem? Jakie elementy wydają się najtrudniejsze? Zwróć uwagę, jak ważna jest umiejętność współpracy z różnymi grupami oraz umiejętność komunikowania swoich celów i działań.

Może będziecie mieli ochotę zrealizować jeden z projektów.

Istnieje wiele sposobów na dofinansowanie małych projektów uczniowskich. To na przykład Lokalne i Regionalne Budżety Obywatelskie., Lokalne Fundusze Inicjatyw Obywatelskich (<https://niw.gov.pl/nasze-programy/fio-2/operatorzy-lokalni-fio/>) czy budżety uczniowski. Ciekawą publikację na temat budżetów uczniowskich i ich roli w aktywizacji uczniów i rad rodziców przygotowali specjaliści Instytutu Inicjatyw Pozarządowych. Możesz ją przeczytać tutaj: http://ngos.pl/Budzet_uczniowski.pdf.

Ewaluacja realizacji programu

Podczas pracy dołożyliśmy wszelkich starań, żeby opracowane przez nas materiały były poprawne zarówno pod względem treści merytorycznych oraz metod ich prezentowania, a także poprawne pod względem zgodności o ogólną podstawą programową dla drugiego etapu edukacyjnego. Program zajęć z przedsiębiorczości społecznej dla uczniów szkoły podstawowej został przygotowany w oparciu o Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej.

Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych prowadzić będzie ewaluację ciągłą programu i opracowanych materiałów podczas działań edukacyjnych dedykowanych szkołom podstawowym w ramach prowadzenia Wielkopolskiego Ośrodka Ekonomii Społecznej. Przedmiotem ewaluacji będzie analiza procesu realizacji programu Przedsiębiorczości społecznej w warunkach funkcjonowania szkół podstawowych, a jej celem określenie jakości i skuteczności realizacji opracowanych materiałów.

Ewaluacja będzie prowadzona według modelu triangulacyjnego – charakteryzuje się on tym, że pozwala na ocenę programu z punktu widzenia wielu grup, w tym m.in.: nauczycieli, doradców zawodowych, edukatorów nieformalnych oraz samych uczniów. Wykorzystanymi działaniami będą: obserwacja, wykorzystanie wywiadu, ankiety czy kwestionariusza. Pozyskanie różnych danych z wielu różnych perspektyw umożliwi regularne doskonalenie i aktualizację opracowanych materiałów.

Jednocześnie, zachęcamy nauczycieli, edukatorów oraz inne osoby pracujące z młodzieżą do analizy przebiegu zajęć i dzielenia się z nami swoimi uwagami i sugestiami.

Poniżej znajdą Państwo arkusz diagnostyczny do oceny programu nauczania: Przedsiębiorczość społeczna dla klas IV-VIII szkół podstawowych.

Arkusz diagnostyczny do oceny programu nauczania: **Przedsiębiorczość Społeczna dla klas IV – VIII szkół podstawowych**

Na każde pytanie prosimy odpowiedzieć w skali od 1 do 5, gdzie:

5: bardzo dobry

4: dobry

3: zadowalający

2: nie spełnia oczekiwań

1: bardzo zły

Nazwa kryterium	L.p.	Zakres oceny (oczekiwania)	Ocena
Program nauczania przedsiębiorczości społecznej dla szkoły podstawowej (klasy IV-VIII) zawiera:	1.	Szczegółowe cele kształcenia i wychowania	
	2.	Treści zgodne z treściami nauczania kształcenia ogólnego	
	3.	Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania z uwzględnieniem możliwości indywidualizacji pracy w zależności od potrzeb i możliwości uczniów i warunków, w jakich program będzie realizowany	
	4.	Propozycje metod oceny i metod sprawdzania osiągnięć ucznia	
Program nauczania przedsiębiorczości społecznej dla szkoły podstawowej (klasy IV-VIII) jest poprawny pod względem merytorycznym i dydaktycznym, w tym:	5.	Zgodny z podstawą programową	
	6.	Zgodny ze stanem wiedzy z danego przedmiotu	
	7.	Poprawny merytorycznie	
	8.	Poprawny z punktu widzenia dydaktycznego	
	9.	Przydatny pod względem dydaktycznym	
	10.	Eksponuje walory wychowawcze	
	11.	Napisany poprawnym językiem	
	12.	Dotyczy przynajmniej jednego etapu edukacyjnego	

Konstrukcja programu:	13.	Klarowne cele operacyjne zgodne z zakładanymi osiągnięciami	
	14.	Logiczny układ treści	
	15.	Wyraźna koncepcja autorska	
	16.	Pełna struktura (wszystkie elementy programu)	
	17.	Uwzględniono zasadę stopniowania trudności	
	18.	Budowa programu umożliwiająca jego dopasowanie do programu i specyfiki szkoły poprzez nauczycielskie modyfikacje	
Program „Przedsiębiorczość społeczna” a zadania szkoły. Program:	19.	Zgodny z celami szkoły	
	20.	Wpisuje się w program wychowawczy szkoły	
	21.	Zawiera elementy ścieżek edukacyjnych (cele, treści, osiągnięcia uczniów)	
	22.	Realny z punktu widzenia zasobów szkolnych (materiały dydaktyczne, infrastruktura szkoły)	
	23.	Skorelowany z celami, treściami kształcenia innych przedmiotów	
Potrzeby nauczycieli. Program:	24.	Jest zgodny z koncepcją pracy nauczyciela	
	25.	Umożliwia racjonalne planowanie pracy	
	26.	Jest elastyczny	
	27.	Związany jest z sytuacjami życiowymi	
	28.	Umożliwia zastosowanie różnych form i metod pracy, w tym aktywizujących	
	29.	Proponuje rozwiązania wariantowe	
	30.	Pozostawia margines swobody	
	31.	Jest zgodny z predyspozycjami zawodowymi nauczyciela	
	32.	W programie widoczny jest nacisk na podmiotowość ucznia	

Potrzeby uczniów. Program:	33.	Nie jest przeładowany	
	34.	Kładzie nacisk na kształcenie umiejętności przydatnych w życiu	
	35.	Prezentuje świat holistycznie	
	36.	Umożliwia samoocenę	
	37.	Gwarantuje rozwój zainteresowań, niezbędnych umiejętności i twórczych postaw	
Inne kryteria. Program:	38.	Uwzględnia różnorodność i specyfikę lokalnego środowiska przyrodniczego, kulturowego i społecznego	
	39.	Wykorzystuje możliwości i zasoby środowiska lokalnego	
	40.	Problemy rozpatrywane są w różnych ujęciach przestrzennych i czasowych	
	41.	Uwzględnia zajęcia terenowe	
	42.	Łączy edukację przedmiotową z edukacją obywatelską, prozdrowotną, ekologiczną, regionalną i europejską.	
Średnia ocen ze wszystkich kryteriów:			

Inne uwagi:

.....

.....

.....

Ocena końcowa:

.....

.....

Na Państwa uwagi czekamy pod adresem:

Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych

Ul. Górecka 115/1 61-475 Poznań

biuro@spoldzielnie.org

tel. 61 887 11 66

Bibliografia

Akty prawne:

1. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej.
2. Ustawa o spółdzielniach socjalnych z dnia 27 kwietnia 2006 r., dostęp przez: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20060940651/U/D20060651Lj.pdf>
3. Ustawa Prawo oświatowe z dnia 14 grudnia 2016 r., dostęp przez: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20170000059/U/D20170059Lj.pdf>
4. Ustawa Prawo spółdzielcze z dnia 16 września 1982 r., dostęp przez: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19820300210/U/D19820210Lj.pdf>

Raporty i badania:

1. Ala zna spółdzielnie? Raport z badania *desk research* dotyczącego edukacji dedykowanych uczniom szkół podstawowych/gimnazjalnych, Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych, Poznań, 2018 r.
2. Spółdzielnie Socjalne w 2016 roku, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, 2018. , dostęp przez: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/gospodarka-spoeczna-wolontariat/gospodarka-spoeczna-trzeci-sektor/spoldzielnie-socjalne-w-2016-r-,15,1.html>

Literatura przedmiotu:

1. Jestem przedsiębiorczy – interdyscyplinarny program nauczania podstaw przedsiębiorczości ekonomii w praktyce w Zespole Szkół Mechanicznych im. KEN w Poznaniu, Beata Marciniak, Violetta Lenarczyk, Poznań 2015.

2. Kształcenie postaw przedsiębiorczych. Przewodnik pod red. Bogny Frąszczak, Marcina Woźniaka, wyd. Centrum Doradztwa Zawodowego dla Młodzieży, Poznań 2017.
3. O programach prawie wszystko, H. Komorowska, WSiP, Warszawa: WSiP, 1999.
4. Program szkolny. Założenia, zasady, problematyka, red. Ornstein A.C., Hunkins F.P. WSiP, Warszawa, 1999 r.
5. Program nauczania – przedsiębiorczość społeczna, Fundacja im. Królowej Polski św. Jadwigi, Poznań 2014.
6. Poznajemy spółdzielnie uczniowskie. Katalog., red. Anna Bulka, Poznań 2017
7. Spójrz inaczej. Program zajęć wychowawczo-profilaktycznych dla gimnazjum. Andrzej Kołodziejczyk, Ewa Czerniewska, Tomasz Kołodziejczyk, Wydawnictwo ATE, Starachowice 2001.
8. Spółdzielczość a polityka Unii Europejskiej w okresie kryzysu finansowego i gospodarczego, Tomasz Mehring, Instytut Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego, Problemy Polityki Społecznej, 2013 nr 20Wielkopolski Ośrodek Ekonomii Społecznej, red. Anna Dranikowska, Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych, Poznań, 2018.
9. Wokół dyskryminacji. Materiały edukacyjne pod red. Agnieszki Florczak, Komisja Europejska Przedstawicielstwo Regionalne, Wrocław 2018
10. Zbiór scenariuszy dla doradców zawodowych oraz innych osób pracujących z młodzieżą, wyd. Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych, Poznań 2017.

Autorzy i autorki

Anna Dranikowska - specjalistka ds. edukacji w Wielkopolskim Ośrodku Ekonomii Społecznej prowadzonym przez Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych. Koordynatorka działań edukacyjno-promocyjnych w oraz międzynarodowych projektów szkoleniowo-edukacyjnych realizowanych w ramach programu Erasmus+. Członkini grupy edukacyjnej działającej przy ROPS Poznań i grupy ds. Edukacji przy Krajowym Komitecie Rozwoju Ekonomii Społecznej. Koordynatorka prac na Programem zajęć z przedsiębiorczości społecznej dla uczniów klas IV-VIII szkół podstawowych realizowanych na zlecenie ROPS Poznań w latach 2018 -2019. Współautorka Scenariuszy zajęć lekcyjnych dla doradców zawodowych oraz osób pracujących z młodzieżą (2016) oraz Przedsiębiorczość i przedsiębiorczość społeczna. Przewodnik (2017). Ma PS4, telewizor i sporo książek. W wolnych chwilach układa pasjanse.

Karolina Dereżyńska - specjalistka ds. promocji w Wielkopolskim Ośrodku Ekonomii Społecznej prowadzonym przez Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych. Posiada 5-letnie doświadczenie w zakresie wspierania podmiotów ekonomii społecznej. Doświadczenie w zakresie wspierania innowatorów społecznych w profesjonalizacji działań rozwijających sieć kontaktów. Członkini zespołu badawczego SNRSS, realizatora m.in. badań *desk research* dotyczących edukacji w zakresie ekonomii społecznej dedykowanej uczniom szkół podstawowych. Autorka materiałów szkoleniowych i edukacyjnych, ninja social mediów: Facebook, Instagram i Twitter nie mają przed nią tajemnic. Za to w czasie wolnym - nie loguje się. Dużo czyta, głównie w komunikacji publicznej.

Tadeusz Mirski – Działacz społeczny związany z Poznaniem. Posiada doświadczenie w rozwijaniu i wspieraniu lokalnych inicjatyw. Aktywnie udziela się w Stowarzyszeniu Rowerowy Poznań, Poznańskim Alarmie Smogowym czy sąsiedzkiej grupie Nasz Grunwald. W przeszłości inicjator powstania Kontry - Mediów Studentów UAM oraz projektu Rowerzyści dla Seniorów. Absolwent zarządzania i gospodarki przestrzennej. Pasjonat miasta zafascynowany jego funkcjonowaniem, infrastrukturą, relacjami i podnoszeniem jakości życia. Prywatnie szczęśliwy posiadacz paprotki, globusa i starego roweru, na którym odkrywa Poznań z jego wszystkimi zakamarkami.

Za wsparcie merytoryczne i organizacyjne dziękujemy: Malwinie Pokrywce, Martynie Prochowskiej, Zbigniewowi Prałatowi oraz całemu zespołowi Stowarzyszenia Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych oraz Regionalnemu Ośrodkowi Polityki Społecznej w Poznaniu.

Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych

Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych działa od 2003 roku. Naszym celem jest udzielanie szerokiego wsparcia osobom indywidualnym i podmiotom ekonomii społecznej, w tym spółdzielniom socjalnym i innym przedsiębiorstwom społecznym. To między innymi wsparcie formalno-prawne, tworzenie warunków do rozwoju oraz prowadzenia przez nich działalności gospodarczej. Na przestrzeni lat 2012 – 2018 Stowarzyszenie wsparło przedsiębiorstwa społeczne w utworzeniu ponad 500 stabilnych miejsc pracy. Około 300 z nich zostało utworzonych w subregionie konińskim.

Od 2010 roku Stowarzyszenie Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych prowadzi Wielkopolski Ośrodek Ekonomii Społecznej (OWES). Od 2015 roku OWES prowadzony przez SNRSS posiada akredytację Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej, świadcząca o wysokiej jakości usług świadczonych

przez Ośrodek. Zespół naszego Ośrodka to ponad 20 specjalistów, regularnie wspieranych przez kolejnych kilkanaście osób – co pozwala na realizację wielu, różnorodnych przedsięwzięć z zakresu włączenia społecznego.

Do realizacji naszych celów podchodzimy kompleksowo. Od edukacji, poprzez animację i budowanie przyjaznego środowiska, do wspierania w tworzeniu i utrzymaniu miejsc pracy. Docieramy do środowisk lokalnych w całym kraju. Promujemy idee związane z rozwojem JST w kierunku stosowania społecznie odpowiedzialnych rozwiązań. Wśród nich znajdują się m.in. takie działania jak:

- Podejmowanie inicjatyw i edukacja w zakresie społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych.
- Działania na rzecz włączania rewitalizacji społecznej w procesy rewitalizacyjne gmin, powiatów i miast.
- Promocja społecznie odpowiedzialnych wykonawców i dostawców usług i produktów dla biznesu i JST.

Realizujemy projekty międzynarodowe – m.in. w ramach programu Erasmus+ oraz edukacyjne. Promujemy idee spółdzielcze i jako jedna z pierwszych organizacji w kraju angażujemy się w działania na rzecz edukacji z zakresu przedsiębiorczości społecznej. Organizujemy spotkania w szkołach, ale także mniej formalne inicjatywy w zakresie edukacji jak społecznie zaangażowane seanse kinowe. Regularnie wydajemy Magazyn Spółdzielczy SOC oraz inne publikacje specjalistyczne.

Kontakt: www.spoldzielnie.org, www.woes.pl

